

Romano džaniben

časopis romistických studií | 1 | 2016

Romano džaniben

časopis romistických studií | 23. ročník | 1/2016

Největší význam má pro mne přátelství a sounáležitost, vědomí, že nejsem jenom já, to pochází od mé matky.

Setkání s výtvarnicí Nicole Taubinger (a s její maminkou, sportovkyní a gymnaziální profesorkou, Miroslavou Taubinger)

Hlavním cílem tohoto příspěvku je představit výtvarnici, zaměřenou především na autorský šperk, Nicole Taubinger, která se dlouhodobě hlásí ke svému částečně romskému původu. K rozhodnutí, že Nicole představíme v Romano džaniben, jsme dospěli v roce 2014, tento příspěvek vznikl z rozhovorů pořázených především v roce 2015. Od začátku jsme se s Nicole shodly na tom, že část prostoru bude věnována i jejímu částečně romskému původu a nastínění rodinné historie. Protože se v rozhovoru velmi často odvolávala na svou maminku, u níž si bude muset údaje ověřit, využila jsem možnosti informace o rodinné historii čerpat přímo z rozhovoru s Nicolinou maminkou, paní Miroslavou Taubinger, jejíž ve stejné době zrealizovala Jana Horváthová.¹ Na konci srpna 2016 jsem měla možnost se s paní Miroslavou osobně setkat, ochotně mi zodpověděla doplňující dotazy, poznámky z předchozího rozhovoru pečlivě prošla a korigovala a kromě toho zapůjčila i rodinné fotografie a doplnila je svými komentáři.²

Jak se ukázalo, všechny shromážděné materiály nebylo vůbec snadné redakčně pojmut a zkomponovat do jednoho celku. Od záměru otisknout pouze rozhovor s Nicole a ukázkou z tvorby a její romský původ jen zmínit jsem postupně přešla – fascinovaná vzpomínkami a životem její maminky, paní Miroslavy – ke konceptu, který prakticky zahrnuje portréty dva: před rozhovorem s Nicole je otištěn i příběh její maminky, paní Miroslavy Taubinger. Toto setkání matky a dcery v jednom celku nám umožňuje nejen naznačit historii rodiny, z níž Nicole pochází, rodiny mj. silně poznamenané romským holocaustem, ale také pomáhá nahlédnout do rodinného klimatu, a navíc může sloužit jako příklad postupného sociálního vzestupu a zapojení se Romů do většinové společnosti. Jde o propojení takřka symbolické – motiv potřeby pevných vazeb a nutnost vnímat sebe jako součást „my“, aby společnost mohla fungovat, je v rozhovoru s Nicole patrně tím

1 Rozhovor s paní Miroslavou Taubinger, nar. 1945, Brno, vedený J. Horváthovou, Muzeum romské kultury, přírůstkové číslo NA18/2015. Na tomto místě chci za jeho poskytnutí poděkovat nejen Janě Horváthové, ale i dalším odborníkům z Muzea romské kultury.

2 Veškeré fotografie pochází z archivu Nicole a její maminky, paní Miroslavy Taubinger.

hlavním a je velmi pravděpodobné, že by u Nicole nebyl takto silně prožíván bez vlivu její maminky. Většinu historických údajů z rozhovoru jsem nijak neověřovala, jsou doloženy výpověďmi a fotografiemi. Pouze tam, kde informace z rodinné historie byly i ve vzpomínkách paní Miroslavy Taubinger jen částečné, pátrala jsem po nejdostupnějších archiváliích, v tom případě na zdroj odkazuji v poznámkovém aparátu. Současně si jsem vědoma skutečnosti, že historii rodiny Nicoliny prababičky Aloisie Ištvanové, rozené Růžičkové, by bylo záslužné věnovat se ještě více do hloubky.

Manželé Ištvanovi: Aloisie roz. Růžičková, narozená v r. 1893, a její muž, Jakub Ištvan, nar. 1881. Oba se dostali do Auschwitz II-Birkenau, kde Jakub Ištvan zemřel.

„Tvoření v mém ateliéru“ (Nicole),
Brno 2015

Výtvarnice Nicole Taubinger je na prvním místě autorská šperkařka se zkušenostmi s malbou, performancemi, konceptuálním uměním a pouští se do dalších výtvarných odvětví. V současné době si stále více všímá vztahu člověka k prostředí, k materiálu. Lze říci, že se svou tvorbou snaží provokovat a oslovit lidi, aby se zamysleli nad hodnotami a změnili své postoje, a to především ve vztahu k přírodě a prostředí. Narodila se a žila v Německu, cestovala po celém světě, má za sebou studium v USA, dlouhodobý pobyt v Chorvatsku, kde v letovisku Premantura mezi roky 2008 až 2014 v ateliéru Iwana Seika organizovala výstavy, od roku 2015 žije v ČR, kde se věnuje vlastní tvůrčí činnosti, pořádá workshopy a je členkou UMRA (umělecké rady) Studia Bubec.³ Jejím hlavním materiálním zaměřením je plastový odpad. Jak sama říká: „Objekty z polymerů existují v překrásných barvách a formách. Shlížíš-li na ně, ležící na hromadě, víčka od PET-lahví nebo mnohé jiné předměty, jeví se jako drahokamy a jsou plné citového napětí. Odpadky tvoří naši druhou přírodu. Tzv. ‚primitivní národy‘ používaly semena a pecky k vyrábění svých šperků. Moje šperky z polymerů jsou ta semena a pecky naší druhé přírody, kterou si člověk sám vytvořil.“

Důležitá data ze života Nicole Taubinger:

1972	narodila se v Mnichově (v tehdejší Zápádním Německu)
1986–1989	SŠ Heinricha Campendonka – obor výtvarná tvorba, Penzberg, Německo
1990–1991	na cestách – Indie, Srí Lanka, Španělsko, USA
1990–1992	Höhere Handelsschule (Vyšší obchodní škola), Bonn, Německo
1994–1996	Englisches Institut (Anglický institut), Heidelberg, Německo – obor španělština
1997–2001	University of Oregon at Eugene, USA – obor Kov a šperk

Nejdůležitější výstavy v letech 2014–2016

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, ČR
Beijing International Jewelry Art Biennial, Peking, Čína
Stanley Street Gallery, Sydney, Austrálie
Greenville Museum of Art, USA
Shanghai International Art Jewelry Exhibition, Čína

³ Bubec, o.p.s., v Praze sdružuje na padesát umělců, pořádá výstavy, divadelní představení, performance – více viz www.bubec.cz

Nicole jsem měla možnost poznat asi v roce 1996, kdy žila a pracovala v Praze. Sem se přistěhovala z Německa po ukončení nástavbového studia. Již tehdy měla za sebou pobyty v USA a cestování po Indii, Thajsku a jiných vzdálených místech planety a působila jako mladá kosmopolitka, která snadno naváže kontakty, je zvyklá se lidem přizpůsobit a najít s nimi společnou řeč. Jak jsem se již tehdy dozvěděla, její humanitní zaměření ji vedlo nejprve ke studiu jazyků na jazykovém institutu v Heidelbergu (kromě češtiny a němčiny, s nimiž vyrůstala, se naučila anglicky a španělsky) a poté vystudovala vyšší odbornou školu ekonomickou. Protože věděla, že jsem vystudovala romistiku, hned mi sdělovala, že má taky částečně romský původ. Zmiňovala, že její rodina byla velmi poznamenaná válkou. Jak moc, to se sama dozvídala postupně, když díky svému jazykovému vybavení tlumočila výpovědi pamětníků, kteří přežili romský holocaust. Nejprve v zimě 1995–1996 spolupracovala s Markusem Papem a Paullem Polanskym, s nimiž navštěvovala pamětníky svědčící o tábore v Letech u Písku, a později, na jaře a v létě 1997, tlumočila válečné vzpomínky romských pamětníků, jež pro Muzeum holocaustu v USA⁴ sbíral izraelský historik Nathan Beyrak, mimo jiné ve spolupráci s Muzeem romské kultury. Již během prvních setkání s pamětníky se setkala se vzpomínkami lidí, kteří si pamatovali i na její příbuzné – a tato svědectví se jí velmi dotýkala.⁵ Po zvnitřnění tohoto válečného bezpráví páchaného na Romech Nicole o to hůře snášela stereotypní poznámky Čechů proti Romům a hledala cestu, jak proti nim účinně bojovat. Také si – jak mi tehdy říkala – více začala uvědomovat rozpor: jak je možné, že německá společnost, v níž do svých osmnácti let zcela integrovaně žila, způsobila během války různým skupinám lidí a konkrétně její rodině takové utrpení? Po čase mi napsala, že studuje na univerzitě v USA kulturní antropologii, obor, který se u nás tou dobou začal pomalu rozvíjet. Po delší době mi potom k mému velkému překvapení přišla pozvánka na její výstavu. Na univerzitě totiž změnila své zaměření a vystudovala zcela jiný obor – kov a umělecký šperk. Její záběr je dnes ale širší, tvoří též obrazy, instalace, věnuje se performanci a konceptuálnímu umění. S blízkým přítelem Iwanem Seikem, Chorvatem žijícím v Německu, žili a působili několik let střídavě v Německu, v Česku a vždy během léta v Chorvatsku v přímořském letovisku Premantura. Toto letovisko a tvůrčí činnost v něm měly na Nicole jistě velký vliv. Lze říci, že svou tvorbou zviditelňuje problémy dnešního světa, např. sociální a ekologické, ale zároveň se ve své tvorbě soustřeďuje také na estetiku. Tvůrčí činnost Nicole Taubinger, její odvaha čelit odmítání i nepochopení, dětská hravost i hloubka myšlenek, kterými svá

4 Přesněji United States Holocaust Memorial Museum se sídlem ve Washingtonu.

5 Jak vyplývá z rozhovorů s Nicole i její maminkou z let 2015–2016, o válečném období a utrpení se v rodině nezachovalo mnoho přesných údajů. Kromě informace, že během války zahynuli v koncentračním táboře manžel babičky a manželé a děti některých jejích dcer, jejichž jména ani místa úmrtí neznaly, a kromě povědomí o lékařských pseudo-výzkumech, do nichž měla být zapojena i jedna teta, neuměly Nicole ani její maminka uvést další podrobnosti. Detailněji se o osudech některých zavražděných příbuzných (např. o existenci, ale i smrti nejmladšího syna babičky Aloisie, Františka Ištvanu) dozvídáme z memorátu nejmladší dcery paní Aloisie Ištvanové, jménem též Aloisie (Aloisie Blumaierová, nar. 1926 v Bořitově okr. Blansko). Toto svědectví v roce 1987 zaznamenal a následně publikoval C. Nečas v knize *Našší bisteras – Nemůžeme zapomenout* (Nečas 1994b: 79–84).

dílka doprovází, to vše propojené s širokým rozhledem a velkou citlivostí k bezpráví, činí z této ženy v mých očích výraznou, neobyčejnou a osobitou umělkyni. Navíc její díla natolik září barvami, že jsou naprosto nepřehlédnutelná.

Z rodinné historie a života Nicole a její maminky Miroslavy Taubinger

Kořeny Nicole Taubinger jsou velmi pestré: její otec, Jan Taubinger, pocházel z maďarsko-německé rodiny žijící na Slovensku a maminka, Miroslava Taubinger, roz. Hoffmannová (nar. 1945), je původu romsko-českého. Otec paní Miroslavy, Stanislav Hoffmann, pocházel z Orlovic v jižních Čechách, odkud se jako sirotek před válkou odstěhoval za prací do Prahy. V Praze se během války seznámil se svou ženou Karolínou. Maminka paní Miroslavy, Karolína, roz. Růžičková, se narodila v roce 1911 jako nemanželská prvorozená dcera Aloisie Růžičkové. Právě na osudy ženských předků z matčiny linie je Nicole, jak sama říká, nejvíce navázaná.

O Aloisii Růžičkové se v rodině Nicole mnoho biografických údajů nedochovalo. Protože se mi ale podařilo dohledat matriční zápis její svatby z roku 1924, je možné doložit, že se Aloisie narodila v roce 1893 v okrese Strakonice. Zároveň o ní paní M. Taubinger uvedla, že prý za svobodna, coby ještě bezdětná, sloužila na zámku v Černé Hoře (na Blanensku), kde také v roce 1911 porodila – jako nemanželskou – svou první dceru Karolínu, Nicolinu babičku.⁶ V rodině se říkalo, že otcem Karolíny měl být panský kočí. Po porodu své první dcery měla paní Aloisie žít se svým prvním mužem, jehož totožnost neznáme, a postupně se jí narodily další děti: Marie (zvaná Mari), Antonie (zvaná Tonička) a Danko (zapsaná pravděpodobně jako Anna). Další děti se měly narodit již ze svazku s druhým Aloisiiným mužem, Jakubem Ištvanem: syn Jaroslav, dcera Aloisie – zvaná Lolinka – a nejmladší syn František.⁷

Ke způsobu života paní Miroslava Taubinger uvádí, že v dětství její maminka Karolína se svou maminkou (Aloisií) a mladšími sourozenci zřejmě ještě minimálně část roku jezdili s vozem. Nevíme, kde se děti Aloisii skutečně narodily, víme však, že její nejmladší dcera Aloisie a nejmladší František přišli na svět v Bořitově, v „Cihelně“, kde se rodina, jak říká paní Miroslava Taubinger, musela usadit.⁸ K trvalému usazení došlo nejpozději okolo sňatku s Jakubem Ištvanem v roce

6 Snažila jsem se dohledat zápis o narození v matrice narozených, kde se měla dle údajů zapsaných v rodných listech její děti Karolína v roce 1911 narodit, pátrala jsem i v dalších farnostech, ale bezvýsledně.

7 O Františkovi se dozvídám z pramenů (matriční zápis a vzpomínka jeho sestry Lolinky), paní Miroslava Taubinger si jeho jméno mezi sourozenci maminky sama nevybavila. Docházíme společně k domněnce, že se v rodině jména těch, kteří během války zahynuli, nepřipomínala, snad chtěli dospělí po válce chránit své děti, aby na ně nepřenesli vlastní bolest. Lolinka svého bratra Františka uvádí jako jednu z obětí genocidy – prošel tzv. cikánským táborem v Auschwitz II-Birkenau a zahynul pravděpodobně při transportu do Buchenwaldu (více viz Nečas 1994b: 83).

8 Není zcela zřejmé, co bylo hlavním impulsem k usazení se, zde je na místě pátrat dále v archiváliích.

1924, ale je možné, že ještě před ním.⁹

V mládí prý bývala Aloisie, jak vyplývalo ze vzpomínek její dcery Karolíny, odvážná a energická, s dětmi se dokázala protloukat sama, tábořit v lese, rozdělat oheň a uvařit na něm, ničeho se nebála. Paní Miroslava si nepamatuje, že by ji někdy slyšela mluvit romsky. Vzpomíná si jen na jednotlivá slova, která od ní nebo od jejích dětí slýchala:

„U nás se nemluvílo romsky, vůbec, sem tam nějaké slovo, zpívalo se čávo, sove, čávo“¹⁰, nebo maminka zvolala ‚Mri čhajori!‘ – jako místo Ježíšmarja!, pak se říkalo ‚bengo‘ namísto ‚policajt‘, ‚baro‘ – to když byl někdo tlustý, ale mohlo to znamenat i velký, objemný apod. Ovšem romsky se u nás nemluvílo, snad proto, že ta manželství byla smíšená. Moje maminka romsky neuměla a já si myslím, že ti její sourozenci taky ne. Ačkoliv babička a ti její manželé – to byli Romové.“

Druhá svatba Karolíny roz. Růžičkové s panem Szromkem.
Asi rok 1941–43.

Které děti Aloisie Ištvanové se před válkou vdaly/oženily (a za koho) a kolik vnoučat paní Aloisie již před válkou měla, paní Miroslava neví. Bohužel, i výpověď tety Lolinky (in Nečas 1994b: 79–84) tuto otázku zodpovídá jen částečně. Z ní se dozvídáme, že všechny starší děti Aloisie Ištvanové již před válkou založily své rodiny

⁹ V roce 1924 se v Bořitově konala svatba: třiadvacetiletý Jakub Ištvan se oženil s jedenáctiletou Aloisií Růžičkovou. U obou novomanželů jsou uvedeny další údaje, a tak se dozvídáme, že oba jsou prezentováni jako místní obyvatelé (dělník v Bořitově a cikánka v Bořitově) a oba se narodili svobodným matkám (a také, že v době svatby již ani jedna z jejich matek nežila). Jakub Ištvan přišel na svět v roce 1881 ve farnosti Bořitov, a to „v poli“, narodil se Marianě Ištvanové původem z Okrouhlé, Aloisie Růžičková přišla na svět „v poli“ u Mukařova okr. Strakonice v roce 1893 a její matkou byla „Emilie, manželská dcera Josefa Růžičky, kováře z Opatovic – okres Pardubice – a Marie, rodem Kovář ze Žďaru“. V zápise se dochoval vlastnoruční podpis Jakuba Ištvana. O jejich vazbách na Bořitov svědčí i skutečnost, že za svědky jim šli místní obyvatelé „Josef Oláh, obchodník v Bořitově, a František Krejčí, kovář v Bořitově“ – viz MZA Brno, Digitalizované fondy, Matriky on-line, Matrika oddaných římskokatolické církve pro obce Bořitov, Jestřebí, Krhov, Spešov, 1860–1940, signatura 154, s. 219. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/10852/?strana=112> [10. 11. 2016].

¹⁰ Zapsáno tak, jak paní Miroslava vyslovuje, tedy bez aspirace, ale jistě musí jít o slovo *čavvo* (dítě), mohlo by jít o variantu písně *Soven, čhave, soven* (Spěte, děti, spěte).

a odešly z Bořitova. Nevíme, kdo se kam odstěhoval, ale dozvídáme se, že v Cihelně (v Bořitově) v období transportů do koncentračních táborů žili z celé početné rodiny již jen manželé Jakub a Aloisie Ištvanovi a jejich dvě nejmladší děti, sedmnáctiletá Lolinka a patnáctiletý František. Ze zachovaných vzpomínek je zřejmé, že značná část dospělého života Aloisie Ištvanové a celý dospělý život jejich dětí byl poznamenán hrůzami, kterými rodina během války musela projít. Do koncentračních táborů byla odvečena nejen ona a její muž, ale patrně také čtyři až pět jejich dětí, z nichž snad tři již měly vlastní rodiny.¹¹ Nevíme, kolik měli tito sourozenci dětí, je však jisté, že nacistickou genocidu žádné z nich nepřežilo a konce války se nedožil ani nikdo z partnerů těchto Aloisiiných dětí (jména partnerů – až na jedno – stejně jako jména jejich dětí se kromě jednoho zatím zjistit nepodařilo).¹² V porovnání s jinými romskými rodinami bylo opravdu štěstím, že se podařilo Aloisii a šesti jejím dětem holocaust přežít, ale o část rodiny přišli a vrátili se s podlomeným zdravím a psychicky zdeprimovaní – lze říci, že na zbytek života. Paní Miroslava vzpomíná, jak od své babičky i jejich dětí slychala vyprávět o transportech i válečných útrapách, doslova říká:

„Když je vzali, odvedli je všechny pospolu, ale pak je od sebe oddělovali a to muselo být brozné. A pak vyprávěli, jak tam Tonička přišla o své děti a že i její manžel tam zemřel. Ti, co byli v koncentračním táboře, vůbec o tom neradi mluví, třeba ta Lolinka, když jste se jí na něco zeptala, měla velké problémy o tom mluvit, doslova dostávala husí kůže, oni se nechtěli do té doby vracet.“

11 Internaci se podařilo uniknout mamince paní Miroslavy, Karolíně, a snad i její mladší sestře Marii. Obě byly vdané za Neroma. O ostatních je paní Miroslava Taubinger ale přesvědčená, že byli věznění. Lolinka (in Nečas 1994b) zmiňuje, že všichni její starší sourozenci již měli v roce 1942 rodiny a že se se svými dvěma sestrami (Antonii a Annou) a jejich rodinami setkala v cikánském táboře Auschwitz II-Birkenau. Ve své vzpomínce Lolinka nezmiňuje osud svého bratra Jaroslava, což si vysvětlují tak, že se s ním v táboře během války nesetkala.

12 Protože paní Miroslava nevěděla, kdy a kdo byl do kterého tábora transportován, ani kdo jmenovitě z její rodiny zahynul, snažila jsem se dohledat jména Romů z Bořitova alespoň v soupise publikovaném v knize C. Nečase *Aušvicaté hin kher báro. Čestí vězňové cikánského tábora v Osvětimi II – Březince*. Z něj vyplývá, že v Auschwitz II-Birkenau byly z výše jmenovaných osob nejprve zapsány matka a dcera Aloisie Ištvanovy (obě uvedeny v soupise jako Aloizie Ištvanovy), a to dne 7. 3. 1943 (starší je vedena pod číslem 1197 a mladší pod číslem 1199). O den později byli evidováni Jakub Ištvan (uveden pod číslem 1037) a spolu s ním i jeho syn František (uveden je pod číslem 1038). Je nutné upozornit, že František je v soupise zapsán jako o šest let starší (nar. 1922, ve skutečnosti se narodil 1928). Z dalších dětí Nicoliny prababičky Aloisie Ištvanové se podařilo najít pouze Antonii (je zapsaná pod číslem 9129 s příjmením Richtrová). Podle záznamu se do Auschwitz II-Birkenau dostala později: do tábora přišla 22. 8. 1943, tedy pravděpodobně v transportu z Hodonína – viz Lhotka (2011), nebo Nečas (1994a: 69). O tom ostatně svědčí i záznam z Hodonína – viz pozn. č. 14.

Z údajů uvedených v soupise publikovaném C. Nečasem (1994a) vyplývá, že matka Aloisie s dcerami Aloisii a Antonii byly odvezeny 3. 8. 1944 do Ravensbrücku. František byl ve stejný den transportován do Buchenwaldu. U Jakuba Ištvana uvádí Nečas jen datum jeho příjezdu do tzv. cikánského tábora v Auschwitz II-Birkenau (7. 3. 1943), víme ale, že zde zahynul. Svědčí o tom nejen vyprávění paní Miroslavy (jejíž babička o svém milovaném muži uváděla, že zemřel v koncentračním táboře), ale především výpověď tety Lolinky, která popisuje i okolnosti jeho smrti (in Nečas 1994b: 79–84). Dále o tom svědčí zápis vepsaný dodatečně do indexu zesnulých v obci Bořitov, kde je (evidentně později) připsán jako zemřelý s datem 19. 7. 1944, přičemž odkaz na zápis v matrice chybí (byl tedy vepsán jako zemřelý, ne jako pohřbený – viz MZA Brno, Digitalizované fondy, Matriky on-line, Sbírka matrik, Index zemřelých v římskokatolické farnosti Bořitov 1784–1949, signatura 167, strana neuvedena. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/10333/?strana=40>, [10. 11. 2016].)

Lze poznamenat, že ač válečné události rodinu velmi zasáhly, faktografické údaje, jako kdo byl kde a kdy internován a jména těch, kteří zahynuli, se v rodině nepředávaly, snad téměř tajily, a tak se povědomí o tragickém osudu rodiny přeneslo na další generace především v podobě sdílených traumatických emocí. Když se pak v devadesátých letech pořizovaly nahrávky romských pamětníků holocaustu, paní Miroslava sama přiměla tetičku Lolinku zapojit se.¹³ Dnes na to s lítostí vzpomíná:

„Já ji přemlouvala: ‚Lolinko, přijmi je, je důležité, aby se to vědělo.‘ Ona pořád ne a ne, ale nakonec je přijala, jenže pak mi volala, ať už to nikdy neudělám, že z toho nemůže spát.

Oni o tom mluvit nechtěli. Vždy, když se rodina setkala, například když se něco oslavovalo, stačilo pár skleniček vína a dostali se zpět do těch vzpomínek a tekly slzy. Bylo to vždy, když se sedělo pohromadě, dělaly se šprýmy a pak z té veselosti to padlo do melancholie a hlubokého smutku a do pláče. Nás děti posílali v ten moment pryč, aby nás chránili, ale přesto se na nás všechny ten jejich smutek přenášel.“

Lolinka, nejmladší dcera Aloisie Ištvanové, foceno kolem roku 1950.

Tato psychická zátěž se projevila pravděpodobně i v neklidu a stresu, kterým někteří členové rodiny trpěli. Na otázku, jaká byla její babička (Aloisie Ištvanová), paní Miroslava odpovídá:

„Byla krásná, štíhlá a světlá, laskavá, něžná, ale neklidná a smutná. Přišla k nám na návštěvu, vypila kávu a za chvíli, že už aby šla.“

O životě před válkou i za války zná paní Miroslava především údaje týkající se její maminky, paní Karolíny, rozené Růžickové (tedy Nicoliny babičky, nar. 1911). Její život byl dost složitý. Jak již bylo řečeno, narodila se údajně v Bořitově coby nemanželské dítě a v dětství ještě se svou maminkou a s jejím druhem a mladšími sourozenci zažila kočovný život. Kvůli tomuto kočování nemohla nastoupit do školy v patřičném věku, ale až po té, co se její rodina usadila. Ač by svým věkem spadala snad již do páté nebo

¹³ Nahrávku jsem z časových důvodů nehledala. V tomto článku vycházím pouze z již zmíněného vyprávění paní Aloisie B. (zvané Lolinky) zachyceného C. Nečasem v roce 1987 (in Nečas 1994b).

šesté třídy, byla zařazena mezi nejmladší děti do první, kde se pak necítila dobře. Zároveň jako nejstarší dítě v rodině musela brzy začít vydělávat, proto do školy chodila jen dva roky. Postupně měla celkem tři manžele, vždy Neromy. S prvním manželem, jenž byl původem z Brna, vlastnili v městečku Černá Hora (okres Blansko) obchod s textilem. Během tohoto manželství se jí v roce 1939 narodila dcera Věra, manžel však brzy poté zemřel. Karolína se pak odstěhovala za svým druhým mužem, jemuž v roce 1942 – v době, kdy na Romy v Protektorátu začaly dopadat nejtvrďší perzekuce – přivedla na svět syna Ladislava. Před válečnými deportacemi se jí podařilo se svými dvěma dětmi zachránit díky pomoci dnes již neznámého lékaře, který Karolíně i jejím dětem zařídil hospitalizaci v psychiatrické léčebně. V rodině se traduje, že manžel, jenž chtěl Karolínu s dětmi dále před rasovou perzekucí chránit, kolaboroval s Němci a snad kvůli výčitkám svědomí začal pít. Život s ním se tak stal neúnosným, a proto od něj Karolína odešla ke kamarádce do Prahy. Zde se seznámila se svým třetím mužem, otcem Miroslavy, která se narodila na začátku května 1945. Nejprve společně žili v Praze a dva roky po válce se odstěhovali za rodinou do Brna, kde přišel na svět ještě Karolíny nejmladší syn, Stanislav.

V Brně žila po válce většina Karolíniny rodiny. Bratr Jaroslav se oženil s Romkou, Marií, a bydleli společně s maminkou Aloisií v domku v Brně-Olší. V Brně žily též Karolíniny mladší sestry Marie, Dana a Lolinka (všechny tři měly neromské partnery). Z celkem pěti dcer Aloisie Ištvanové se po válce jen jediná, Antonie, provdala (podruhé) za romského manžela. Jak už bylo řečeno, její děti z prvního manželství i jejich otec za války zahynuli.¹⁴

Malá Miroslava v náručí své matky Karolíny, rok 1945.

14 V pátrání po dětech Antonie, které potkal tragický osud, je nutné ještě pokračovat. Z krátké výpovědi Antoniiny dcery z druhého manželství, paní Dagmar, vyplývá, že maminka vzpomínala na dceru a dva chlapce, kteří všichni zahynuli „v plynu v Auschwitzu“. Dcerou mohla být Karla Richtrová nar. 1936 (v evidenci v Auschwitz II-Birkenau zapsaná pod číslem Z 1198 – tedy mezi svou babičkou Aloisií, Z 1197, a tetou Lolinkou, Z 1199 – viz Nečas 1992: 199). Jméno prvního manžela Antonie se mi podařilo identifikovat, jmenoval se Jan Richter a narodil se v roce 1915 – je možné doložit, že oba prošli táborem Lety i Hodonín, pravděpodobně ale bez dětí (ty mohly být u babičky Aloisie, s níž se v březnu 1943 dostaly do transportu do Auschwitz II-Birkenau). V letech jsou oba manželé Richtrovi uvedeni se shodnými daty příchodu (21. 9. 1942) i odchodu (27. 5. 1943) – dle Nečase (1987: 38–39) měli být propuštěni. V Hodoníně jsou oba zaznamenáni bez evidenčního čísla a bez data příchodu. Jan Richter odtud dne 10. 8. 1943 uprchl, další záznam však říká, že byl dne 18. 11. 1943 dopaden (Nečas 2014: 57). Krátce po jeho srpnovém útěku, dne 21. 8. 1943, byla jeho žena Antonie Richtrová z Hodonína deportována do Auschwitz (Nečas 2014: 55). Tomu odpovídá i zápis o jejím příchodu do tzv. cikánského tábora v Auschwitz II-Birkenau (22. 8. 1943 – viz výše pozn. 12). O Janovi se domnívám, že přišel do stejného tábora 26. 2. 1944, byl evidován pod číslem 9297 a po necelých dvou měsících, dne 15. 4. 1944, byl odvezen do Buchenwaldu. Další jeho osudy nejsou známy, patrně tedy zahynul během transportu nebo v Buchenwaldu. (V soupisech z Let a z tzv. cikánského tábora v Auschwitz II-Birkenau se mírně liší datum jeho narození. Způsob zápisu příjmení Richter/Richtrová ponechávám tak, jak je uvádí Nečas v soupise – viz Nečas 1992: 109, 199.)

V novém manželství s Antonínem¹⁵ Studeným¹⁶ porodila „teta Tonička“ ještě tři děti (dvě dcery a syna). Jako jediní z rodiny nežili v Brně, ale v Praze. Karolína a její muž Stanislav se snažili přestěhovat za širší Karolíninou rodinou do Brna. Proto museli nejprve najít v Brně místo k bydlení i práci. Po válce nebylo lehké bydlení sehnat. Jak paní Miroslava na své útlé dětství vzpomíná, bydleli „v neutěšených poměrech v malé cikánské kolonci“ na Nezamyslově ulici v Brně 6 – Židenicích.

„Nevím, jak to vzniklo, ale náš domek – stejně jako dalších asi deset domků v té ulici, byl vytvořen ze tří nebo čtyř maringotek, byla tam zahrádka, dvorek. Na bydlení si vzpomínám velice často. Zepředu i zezadu zazděné a propojené, krásná předzahrádka – tatínek pěstoval růže i zeleninu, měli jsme vinnou besídku, tam se snídalo o prázdninách, tatínek dělal víno. A uvnitř to bylo tak: v první místnosti jsme měli kuchyň a jídelnu, v té druhé byla ložnice, tam spali tatínek s maminkou a s mým nejmladším bratrem, a v té třetí jsme spaly my tři děcka, už nevím, jestli to byla jedna postel nebo gauč roztahovací. Voda tam byla také, v uličce byla pumpa, museli jsme chodit k pumpě pro vodu. Tatínek postavil ve dvorku prádelnu, pralo se v zazděném kotli, pod ním se rozdělal oheň. Jako všude se ze začátku pralo na valše, později tatínek vyrobil pračku, takže praní bylo pro maminku snazší. Dodnes si říkám, co matky tehdy musely zastat, čtyři děti a všechna práce kolem rodiny. V kolonci bydlely romské rodiny a dvě neromské, celkem asi 10 rodin. Život mezi námi byl moc pěkný, dospělí se společně starali, abychom my děti užívaly dětských radovánek jako sáňkování, bruslení – v zimě nám polili plochu, kde jsme my, děti, mohly bruslit. Tedy to dětství tam bylo fajn.“

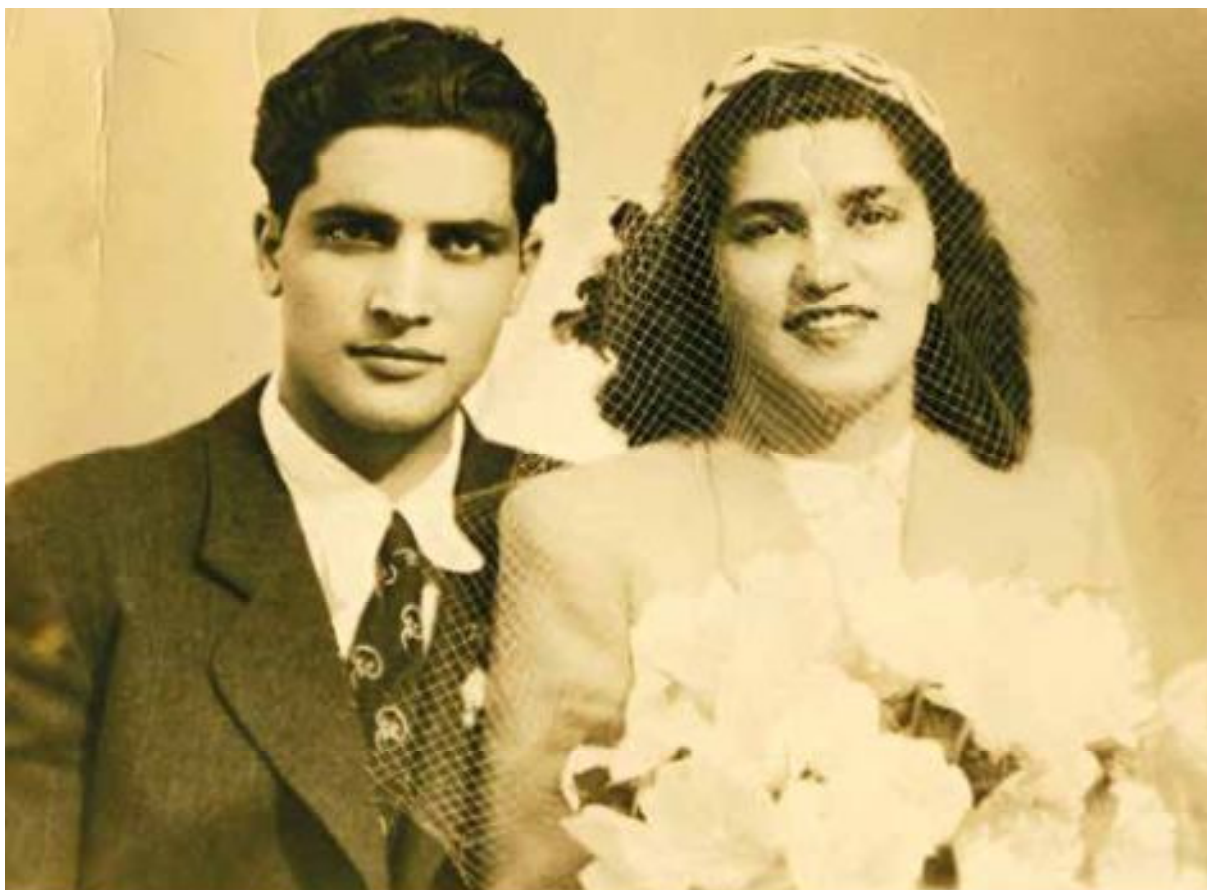
Paní Miroslava vyrůstala od svých dvou let v Brně se svými nejprve dvěma, později třemi sourozenci, ve smíšené romsko-české rodině, více orientované na romské maminkiny příbuzné, navíc, jak sama říká, „v cikánské kolonci“. Její otec Stanislav Hoffmann, který v dětství osiřel, patrně udržoval kontakt jen se svým starším bratrem žijícím v Praze a intenzivněji se stýkal právě s příbuznými své manželky Karolíny. Např. postavil pro svou rodinu chatu asi 35 km od Brna, kde si blízko zakoupeného pozemku stavěl chatu i jeho švagr, Jaroslav Ištvan. Se stavbou si vzájemně pomáhali a na chatu pak jezdili společně.

Paní Miroslava také vzpomíná, že právě u strýce Jaroslava (a tedy i u babičky) v Olši se celá rodina pravidelně sjížděla. Jaroslav a jeho žena Marie, též bývalá vězeňkyně tzv. cikánského tábora v Auschwitz II-Birkenau, dlouho nemohli mít děti. V rodině se dle vyprávění paní Miroslavy o Marii tradovalo, že:

15 Seznámili se v koncentračním táboře, snad již v Letech, ale dle slov jejich dcery, paní Dagmar, především v Auschwitz II-Birkenau.

16 Příjmení Studený se hojně vyskytovalo mezi českými Romy, zatímco Richter bylo jedno z typických mezi Sinty – viz Horváthová (2005: 66). V rodině Nicole se tak patrně setkáváme se svazky Romů moravských (příjmení Ištvan), českých (příjmení Růžička, Studený) i Sintů (příjmení Richter).

„na ní dělali pokusy, něco se ženskými orgány, ale to mělo být pro nás děti tabu. Když se zasahovalo do takových sfér, tak vždycky řekli: ‚Děcka, běžte pryč!‘, takže já jsem jen zaslechla např. jméno Mengele apod. Moje maminka pak říkala, že asi z toho důvodu se Marii nedaří otěhotnět. Velice si přála mít děti, ale dlouho na otěhotnění čekala. A pak se jí narodily dvě děti, nejprve syn Jaroslav, který však zemřel asi ve třiceti letech na mozkovou mrtvici, a po něm dcera Lenka – ta má od mládí silné brýle. Také manžel Marie, Jaroslav, jediný syn¹⁷ prababičky Aloisie, zemřel předčasně ve svých 49 letech na rakovinu plic.“

Svatba Jaroslava lštvana s Marií, asi v roce 1945 nebo 1946.

Na návštěvu přijížděla i teta Antonie z Prahy. Paní Miroslava Taubingerová na tuto sestru své matky vzpomíná takto:

„Když jsem jela do Prahy, tak jsem se u tetičky zastavila, nebo když oni přijeli sem, tak byli u nás, takže jsme byli v občasném kontaktu. A teta Tonička byla taková ‚černá ovce mezi bílými‘, ale v dobrém slova smyslu. My se na ni vždycky těšili, protože bývala nezvykle a zajímavě oblečená, namalovaná a vystupovala zcela jiným způsobem, než jsme my, děti, byly od našich rodičů zvyklé. Pro nás byla tetička atrakcí, velmi se vymykala z normality. A měly jsme ji jako děcka velmi rády a moc se na ni těšily. I ten její manžel byl krásný a zajímavý. Byli takový

17 Víme, že nebyl jediným synem, kterého Aloisie porodila, ale o Františkovi paní Miroslava sama nevěděla. Když se o něm z vyprávění Lolinky (Nečas 1994b) dozvěděla, zdálo se jí, že jeho jméno mohla v dětství zaslechnout.

Miroslava v den prvního svatého přijímání, asi rok 1952/3.

romský frajerský pár, on nosil veliký klobouk, dlouhý kabát a šálu krásně přehozenou dozadu přes rameno a ona nosila dlouhé náušnice a někdy měla červené, jindy světlé nebo kaštanové vlasy, na rukách mívala prsteny a oblečená byla vždy velmi výstředně, sexy – s velkým výstřihem, vlasy měla zahalené do velké bílé šály. Tvořili krásný pár.“

Jak už jsem zmínila, ostatní dcery Nicoliny prababičky Aloisie měly neromské manžele. Právě jim paní Miroslava přičítá nejvyšší zásluhu na sociálním vzestupu rodiny. Jejich vliv reflektuje ve svém vyprávění takto:

„Ostatní tety žily s neromskými partnery a tito neromští muži měli rozhodně vliv na výchovu dětí, takže my děti jsme se vyvíjely neromským způsobem.“

Především na životě paní Miroslavy je vidět velká snaha dosáhnout úspěchu ve společnosti, ve škole, sportu, ale i profesně, tedy začlenit se mezi Neromy a být uznávaná v majoritní společnosti. Ovšem i její sourozenci a bratraci a sestřenice byli vedeni ke sportu, ke studiu a zaměstnání. Zároveň je zajímavé, že když paní Miroslava vzpomíná na své dětství, mluví o sobě jako o „malé Cikánečce“ a o tom, jak se stýkali především s rodinou její maminky Karolíny, tedy že tato romská část rodiny stále držela při sobě.

Z vyprávění o dětství paní Miroslavy vyplývá, že od malička sama na sobě, jako dítěti z „cikánské kolonie“, pociťovala sociální vyloučení a sociální stigma. Patrně byla na sociální nerovnosti velice vnímavá a silně toužila po společenském vzestupu, který si spojovala s neromským světem. Vzpomíná například, jak coby malička navštívila s maminkou její sestru Lolinku v zaměstnání a ve své vzpomínce reflektuje své okouzlení z neromského prostředí:

„Lolinka tehdy pracovala v obchodním domě Brouk a Babka. Dole v suterénu bylo takové lepší bistro a Lolinka tam prodávala kávu. Bydleli jsme ještě tenkrát v Židenicích mezi Romy a maminka mne zavedla za ní. Já ji tam viděla: krásnou, s bílou zástěrkou a s bílou krajkou v černých vlasech, nemohla jsem se na ni vynadávat. To byly takové okamžiky, když člověk vyjde z romského

*prostředí do něčeho dle
mého tehdejšího citění
trošku ušlechtilějšího. To
byl pro mne takový silný
zážitek.“*

Upřímnost a otevřenost ve vzpomínání paní Miroslavy ukazují, jak si během dětství zvnitřnila, že romství a tmavá barva pleti pro ni znamenaly druhořadost, neb tyto jevy měla spojeny s bídou a patrně i posměchem okolí. Její touha vyrovnat se „bílému světu“ je patrná i z další její vzpomínky, vážící se k hodinám rytmiky, kam chodily její neromské spolužačky:

*„Já bych taky ráda šla,
jenže se za to muselo
zaplatit. Ale když
jsem se jednou šla
na hodinu rytmiky
podívat a viděla, jak tam
maminky své dcerušky*

vodí, jak holčičky mají krásné úbory a bílé punčocháče, tak jsem se do té bílé barvy – z toho romského ghetta – úplně zamilovala. Vzala jsem si do hlavy, že musím do rytmiky chodit, ale chybělo mi oblečení. Šla jsem domů a našla v prádelníku maminčiny nové teplé, růžové bombardáky. Neváhala jsem a bombardáky jsem ustříhla, do nohavic jsem našla gumičku, aby vznikly pěkné šortky, takové jako mají třeba princové, takové ty baňaté. Vzala jsem si pod ně hnědé bavlněné punčocháčky, s vytahanými koleny, protože jsem jiné neměla a bylo to v zimě. Přišla jsem na rytmiku a byla jsem na můj úbor velice pyšná. Všichni se na mě dívali a já si myslela, že se jim líbí, jak jsem to krásně ušila. A začala jsem žebrat po rodině, abych získala peníze na zaplacení hodin. Vždycky, když přišla nějaká teta, která mi dala penízky s tím, ať si koupím pendrek nebo mýdýlka, říkala jsem: „Ne, ne, to já mám na rytmiku.““

Svatba Lolinky v r. 1955, vedle ní dvě družičky, zleva Danuška, vpravo stojí Věrka – obě dívky zemřely ve velmi mladém věku.

Z uvedených vzpomínek je patrné, že celkově na své dětství může paní Miroslava vzpomínat jako na šťastné, neb se její rodiče v rámci svých možností starali, aby své

Na skupinové rodinné fotografii v zadní řadě stojí (zleva): Marie Ištvanová – manželka Jaroslava, dále Aloisie Ištvanová a její nejstarší dcera Karolína, vedle Karolíny stojí její muž – Stanislav Hoffmann – a další dcera Aloisie Ištvanové – Tonička (provdaná Studená). Vpředu stojí (zleva): Jaroušek – syn Marie, Ilona – dcera Lolinky, Toníček – syn Toničky, a Staňa – nejmladší syn Karolíny. Podle věku dětí je fotografie pořízena v letech 1958/1959.

Promoce paní Miroslavy, asi rok 1967.

děti co nejlépe zabezpečili. Tatínek je vedl k četbě, všechny děti podporoval ve sportování. Zároveň se však setkávala s určitým ponižováním. Jak sama říká, „musela se vyrovnávat s mobbingem od Neromů“ – a to nejčastěji v podobě nadávání a pokřikování od neromských dětí, ale také ve škole ze strany učitelky. Vypráví:

„Učitelka, kterou jsem měla naštěstí jen ve druhé třídě, mi odmítla dát samé jedničky. Ačkoliv jsem byla ve třídě nejlepší ve zpěvu a dětem jsem předzpívala, na vysvědčení jsem dostala z hudební výchovy dvojku. Protože jsem měla ze všech předmětů samé výtečné, nemohla mi dát sníženou známku u žádného z nich, a tak si

vymyslela přezkoušení z hudební výchovy. Jako jedinou mne před ostatními dětmi zkoušela a možno říci i ponižovala: zahrála tři tóny na piano, ať je přezpívám, já je čistě zazpívala, ale paní učitelka řekla, že to bylo špatně. Ještě to zopakovala, a že prý neumím a dostala jsem dvojku na vysvědčení. Také mne neprávem obviňovala ze lhaní a vymýšlení si, když jsem jí vyprávěla, co všechno jsem zažila na výletě do Prahy, kam jsem jela s tatínkem.“

Již tehdy, ve druhé třídě, se rozhodla, že se bude snažit ze svého postavení vymanit. Na tu dobu vzpomíná slovy: „Táhlo mne to pryč z té cikánské uličky.“ Později se rodičům naskytla příležitost a odstěhovali se odtud do podnájmu v rodinném domku v Obřanech, takže již od 4. třídy chodila do jiné školy. Jako sportovně nadané a pilné studentce se Miroslavě podařilo uspět: vystudovala gymnázium a pedagogickou fakultu. Již na základní škole v Brně závodila ve třech sportech (ping-pong, atletika a házená). V házené se dostala již v 17 letech do 1. ligy (hrála za ZKL¹⁸). Po dokončení pedagogické fakulty, kde vystudovala obory tělesná výchova a chemie (v roce 1967) nejprve jeden rok učila ve Strání,¹⁹ kam dostala umístěnku. Pak se jí díky kamarádce Haničce podařilo získat místo na slepeckém ústavu v Brně, proto studovala ještě speciální pedagogiku.²⁰ Již během vysokoškolského studia se seznámila se svým budoucím manželem, také studentem, zmíněným Janem Taubingerem. Ten pocházel z německo-maďarské rodiny žijící v Modré u Bratislavy, ale jeho otec se od své rodiny hned po válce odstěhoval do Německa. Díky svému původu se Jan Taubinger nejprve sám legálně v roce 1967 vystěhoval za svým otcem do SRN a po srpnu 1968 se s paní Miroslavou oženil, takže za ním mohla odejít i ona. Jak dosvědčuje, její odchod do jisté míry urychlil i příchod vojsk Varšavské smlouvy. Díky tomu, že z Československa vycestovala legálně, mohla Miroslava za svými československými příbuznými pravidelně (i čtyřikrát ročně) jezdit a podporovat je. Začátek života v Německu nebyl jednoduchý. Nejprve žili v Mnichově. Paní Miroslava se bez dobré znalosti němčiny nemohla uplatnit ve svém oboru, ale díky její pili se jí podařilo jazyk postupně zvládnout. Nejprve pracovala ve firmě na filmy, pak v roce 1972 se svým mužem založila v Bavorsku na Starnberském jezeře školu windsurfingu, která byla, jak Miroslava Taubinger uvádí, vůbec první takovou školou v Evropě. Jan Taubinger, který byl od mládí fanouškem plachtění, si podle nákresů z USA sám vyrobil svůj první surf (a sice prkno ze dřeva, ráhno z bambusu), paní Miroslava k němu ušila plachtu a oba se tomuto tehdy v Evropě ještě neznámému sportu naučili. Závodili a současně po deset let provozovali kurzy windsurfingu, měli prodejnu surfů, oblečení a vybavení a k tomu i opravnu. Největšího sportovního úspěchu v tomto sportu paní Miroslava dosáhla, když v roce 1974 získala první místo na mistrovství Bavorska a první místo na Bahama Cup.

18 Tělovýchovná jednota Závody kuličkových ložisek Brno.

19 Strání leží 34 km za Uherským Hradištěm, kousek od hranic se Slovenskem.

20 Toto studium kvůli svému odchodu do Německa dokončit nestihla.

Miroslava Taubinger, matka Nicole, na surfu v r. 1974/75, závod Sardinien Cup.

Ještě před odchodem Miroslavy do Německa se rodina rozloučila s babičkou Aloisií (matkou Karolíny), která zemřela v Brně asi v roce 1967, ve věku (patrně) 74 let. Dožila se mnoha svých vnoučat a mimochodem také momentu, kdy její vnučka, paní Miroslava, dokončila v Brně své vysokoškolské studium a stala se učitelkou. Bohužel, Aloisie se musela i po válce vyrovnávat se smrtí některých ze svých dětí a vnoučat. Přežila svého syna Jaroslava a sledovala, jak i její nejstarší dceru Karolínu, nyní již Hoffmannovou, potkaly těžké rány osudu: v roce 1956 jí zemřela

Paní Miroslava Taubinger, asi rok 1988.

v 17 letech při operaci nádoru v krku nejstarší dcera Věra, druhorozený syn Ladislav si v roce 1960 ve svých 18 letech vzal z nešťastné lásky život a nejmladší syn Stanislav od svých 18 let trpěl závažným onemocněním ledvin a jater; Karolína se trápila strachem o svého nejmladšího syna až do smrti.²¹

Lze se dohadovat, že paní Karolína mohla mít radost právě z dcery Miroslavy, úspěšné ve sportu, ve studiu, v zaměstnání, mohlo ji těšit, že její dcera uspěla i v cizí zemi. Paní Miroslavu to v Německu také táhlo zpět k její původní profesi a i toto přání se jí splnilo. V Německu na gymnáziu učila v letech 1980-2010 předměty tělesná výchova, chemie, etika a nepovinně i český

jazyk. Když se dnes nad svou maminkou paní Miroslava zamýšlí, ke svému odchodu do Německa říká:

„Já si myslím, že si maminka ani nepřála, abych se z Německa vrátila, protože jsem je takto mohla finančně podporovat. Když mne v Německu navštívila, to pro ni byl zážitek! Měla radost, že může říct: Já jedu do Německa, za dcerou, ona je učitelka a učí tam na gymnáziu.‘ Na tom si velice zakládala. Jenže když za mnou přijížděla do Německa, sice ji to těšilo, ale sotva tam byla, hned začala počítat dny, kdy pojede domů za synem, o kterého se velmi bála.“

21 Mladší bratr paní Miroslavy, Stanislav, zemřel v roce 1997 ve svých 48 letech kvůli nádoru v hlavě. (Po té, kdy mu diagnostikovali rakovinové onemocnění, nemohl pokračovat v léčbě dialýzou, a tedy zemřel na selhání ledvin.) Život jejich maminky, paní Karolíny, se uzavřel o pět let dříve, v roce 1992. Dožila se dvou vnuček (od dcery Miroslavy a od syna Stanislava), zemřela ve věku 81 let.

Paní Miroslava odešla do důchodu v roce 2010. I v pokročilém věku je však velice aktivní, sportuje a cestuje mezi svými dvěma domovy – žije v Německu, ale část roku tráví v Brně.

Paní Miroslava se svou maminkou Karolínou v Německu, 90. léta.

Zdá se, že pro co se paní Miroslava Taubinger rozhodla, to se jí podařilo. Zároveň pro ni bylo rodinné zázemí vždy na prvním místě, snažila se svou rodinu (dceru, maminku a další příbuzné) podporovat, jak to jen bylo možné. Z vyprávění Miroslavy Taubinger a z rozhovoru s Nicole jsem si odnesla dva hlavní dojmy: v osobnosti paní Miroslavy se snoubí dva silné rysy, a to citlivost a energie. Celý život byla vždy velmi citlivá na sociální nerovnosti a také rány osudu – jistě i díky tomu, čím její rodina, především maminka Karolína a její sourozenci, museli projít, vnímá sociální nerovnosti jako bezpráví. Je si vědoma toho, že ne vždy je osud v našich rukách. Zároveň měla od dětství velkou touhu, aby pro sebe i svou rodinu dosáhla úspěchu. Velkou oporou jí byl tatínek, který ji velmi miloval a podporoval. Na otázku, zda ji v jejích snahách podporovala i maminka, odpovídá paní Miroslava zamítavě:

„Já jsem vždycky přišla s něčím, co chci udělat, a ona na to řekla: ‚Vysoko myslíš a dolů padneš.‘ Tou větou se mi pořád snažila dávat na vědomí: ‚Jseš romského původu, a když ty nespadneš sama sebou, tak někdo z toho neromského rodu k tomu přispěje, abys padla dolů.‘ Takže spíše to byl tatínek, který mě podporoval a vždycky za vším stál.“

Pro postoj své maminky, který ji tehdy zraňoval, má však dnes paní Miroslava plné pochopení. Jednak vzpomíná, jak její maminka od dětství trpěla úzkostností, která byla zesílena válečnými útrapami. Domnívá se nyní, že se maminka patrně snažila sebe i svou dceru chránit před dalším zklamáním. A pak pro ni má slova uznání:

„Ona byla moudrá, ona toho moc nenamluvila, ale přestože měla jen dvě třídy, tak měla takový vrozený instinkt a přirozenou inteligenci, kterou mne opravdu mnohdy překvapila. Když přišla do nějaké společnosti, byla zdrženlivá, mluvila potichu, ale když něco řekla, tak v tom byla moudrost. Ona se sama

Miroslava se svou maminkou Karolínou, na balkóně v Německu, asi v r. 1990/91.

trápila tím, že nemá vzdělání, proto i ráda četla. A také mi říkala, že aby se mi podařilo vymanit se z romského vlivu, musím se učit a studovat a najít si své zaměstnání.“

Jistě i díky svým zkušenostem má paní Miroslava Taubinger pro svou dceru Nicole pochopení a podporuje ji – i když s jistými výhradami – v její vlastní tvorbě.

Prameny:

Moravskozemský archiv (MZA) Brno

Digitalizované fondy, Matriky on-line, Sbírka matrik,

- Matrika oddaných římskokatolické církve pro obce Bořitov, Jestřebí, Krhov, Spešov 1860–1940, sign. 154, s. 219, dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/10852/?strana=112> [10. 11. 2016].
- Index zemřelých v římskokatolické farnosti Bořitov (obce Bořitov, Brťov u Černé Hory, Býkovice, Dlouhá Lhota, Jeneč, Jestřebí, Krhov, Spešov, Černá Hora, Žernovník) 1784–1949, sign. 167, dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/10333/?strana=40>, [10. 11. 2016].

Literatura

- Horváthová, J. 2005. Meziválečná zastavení mezi Romy v českých zemích (aneb tušení souvislostí). *Romano džaniben* 12 (jevend), 63–84.
- Lhotka, P. 2011. Deportace českých Romů do Osvětimi. Dostupné na: <http://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/deportace-ceskych-romu-do-osvetimi/> [20. 8. 2016]
- Nečas, C. 1994a. *Českoslovenští Romové v letech 1938–1945*. Brno: MU v Brně.
- Nečas, C. 1994b. Aloisie BLUMAIEROVÁ, roz. Ištvanová.²² In: *Našti bisteras – Nemůžeme zapomenout*. Olomouc: PdF, 79–84.

Náhrdelník ze série
Odkapávače | Plastový
odpad, 2016.

22 Ač jsou v historických pracích příslušníci sledované rodiny psaní vždy s dlouhým „á“ (Ištván / Ištvanová), v samotném textu zapisuji toto příjmení s krátkým „a“, a to na základě připomínky paní Lenky, dcery Jaroslava a Marie Ištvanových, která mi pro důkaz předložila rodné i oddací listy, pracovní knížky a podpis svého otce Jaroslava Ištvana (ve výše zmíněné matrice oddaných se zachoval i podpis jeho otce, Jakuba Ištvana – je také s krátkým „a“). Dlouhé „á“ ponechávám pouze v případě, že cituji z historických prací a soupisů.

Rozhovor s Nicole Taubinger

K dětství a formování osobnosti

Bylo již uvedeno, že se Nicole narodila v Německu, v Mníchově, v roce 1972. Dětství prožila na venkově, ve vesnici Sankt Heinrich u Starnberského jezera v Bavorsku, kde rodiče provozovali školu windsurfingu.

Rodiče Nicole, Miroslava a Jan, v době, kdy se poznali – během vysokoškolského studia v Brně, 60. léta.

Vyrůstala v bilingvním prostředí, díky rodičům zvládla češtinu i němčinu, což jí, jak říká, dalo základ pro studium dalších jazyků (postupně si osvojila ještě angličtinu a španělštinu a zvládla zá-

klady chorvatštiny). Od útlého dětství byla formována nejen svými energickými a pracovitými rodiči a západoněmeckou společností, ale měla možnost budovat vazby i se svou širší rodinou v tehdejším Československu – jak s maďarskou babičkou z Bratislavy, tak s brněnskými příbuznými, o nichž věděla, že mají romské kořeny. Zнала svou babičku Karolínu, její sourozence a jejich potomky, a také od maminky věděla o válečném utrpení, kterým tato část její rodiny prošla. Věděla též o maminčiných traumatech z dětství, když na ni děti pokřikovaly „Cigi-rigi“, nebo když ji učitelka před ostatními dětmi ponižovala a neprávem obviňovala.

Současně byla díky rodičům ve víru sportovního dění, cestovala s nimi na závody či soustředění k Lago di Garda a po celém světě, věnovala se plavání a tanci, ale ve srovnání s maminkou se nikdy necítila jako sportovkyně.

Co jsi v dětství kromě sportu ráda dělala?

Ráda jsem zpívala i malovala a oba rodiče mě v kreativě podporovali. Současně jsem se od rodičů lišila svým humanitním zaměřením. Rodiče byli sportovně založení, pragmatičtí, tatínek inženýr, maminka pedagožka s aprobací chemie-tělocvik, ve srovnání s nimi jsem si vždy připadala jako exot. Moji rodiče si vždycky uměli poradit, vše si dokázali opravit, zařídit, byli hodně šikovní. A já jsem, řekla bych, spíše snílek a od přírody idealista. Takže mozek mi vždy fungoval trochu jinak.

Vzpomínáš si, kdy sis začala uvědomovat, že část tvé rodiny má romský původ?

Určitě již v dětství. Babička, která za námi často jezdila, a my do Česka jezdili každý rok několikrát, mi vyprávěla o svém dětství, jak žili ve velké rodině, jak se hodně

Nicole se svými rodiči ve věku 3-4 let, návštěva u babičky na Slovensku, asi rok 1975.

Zleva: maminka – paní Miroslava, tatínek – Jan Taubinger, rodinná přítelkyně (žije na Slovensku) a Nicolin strýc (bratr otce). Asi rok 1975.

stýkali mezi sebou, a také že v jejím dětství jezdili s vozem. Nevzpomínám si už, kdy, kam a na jak dlouho, ale myslím si, že aspoň část roku takto jezdili. Vyprávěla, že vždycky jeli s vozem od vesnice, zajeli do lesa, tam šly děti ven, na pasece si nasbíraly jahody a v lese našly hříbky, a jak to bylo krásné. Z těch vyprávění jsem nabyla dojmu, že moje babička žila úplně jiným způsobem.

Vzpomínáš si, že by tvoje babička mluvila romsky?

U nás v rodině se vůbec romsky nemluvilo. Babička romsky neuměla, znala některá slova a ta jsem jako dítě slyšela. Pamatuji si, jak maminka třeba zvolala: „Ježišmarja, to není česky, to je cikánský slovo!“ – ale to se málokdy vyskytlo. Oni už zde, na Moravě, byli natolik integrovaní, že už romsky nemluvili.

Je ve vaší rodině něco, co pochází z romství a za co jsi ráda?

První, co mi přichází na mysl a co hodnotím pozitivně, v čem navíc cítím vazbu na romskou část rodiny, je silná vazba, kterou má matka ke mně. A stejně pevný vztah má nejen ke mně, ale k celé rodině. To mi dává takovou jistotu do života. Možná se tato vlastnost přenesla i na mě, protože jsem extrémně citlivá, když někdo řekne něco nespravedlivého, negativního o mé rodině nebo o mých přátelích. A nezáleží na tom, o jakou křivdu šlo, zda o ponižování někoho za to, že je Rom, nebo z jiného důvodu. Myslím, že jsem získala takový smysl pro prožívání „my“ a uvědomování si, že nejsem jen „já“. Maminka vždy

Vánoce na Starnberském jezeře, v Sankt Heinrichu, Nicole zde asi sedmiletá, tedy patrně rok 1979.

na své dětství vzpomínala: „My se mohli hádat, ale v životě jsme si nepřestali pomáhat.“ A tak to bylo i u nás doma. U nás šly všechny emoce ven, uměli jsme si na sebe zanádat, dokonce i zakřičet, když to bylo nutné, ale nikdy bychom se neopustili. A myslím si, že v těchto silných vazbách by určité napojení na romství být mohlo.

To muselo být pro maminku těžké, když jsi začala cestovat po světě a studovat v Americe. Jak se s tím maminka vyrovnávala?

Určitě se bála – jsem její jediné dítě²³ – ale určitě mi to i přála, protože mne cestování obohatilo, přineslo mi zkušenosti, a tím i možnosti, kam jít dál. Myslím si, že se musela dost trápit – já začala cestovat poměrně brzy, ve svých sedmnácti jsem zažila první cestu na Srí Lanku a do Indie, to jsem odjela na dva měsíce s batohem. Tehdy z toho byla dost špatná. A pak následovaly další cesty: do Thajska, do Španělska a do Ameriky. Dodnes cestuju velice ráda a maminka taky. Zajímají mne jiné kultury, jiné způsoby myšlení, způsoby života a vítám setkání s různými lidmi.

Dosavadní zkušenosti

S vlastním samostatným poznáváním jiných zemí a společností začala Nicole opravdu brzy. Když její otec pracoval pět let v Americe, vzal ji k sobě a jeden ročník střední školy si tedy odchodila v Americe. Kromě toho jí rodiče několikrát zaplatili letní tábor na Floridě, aby si zdokonalila angličtinu. Učila se španělsky na jazykovém institutu v Heidelbergu, studijně pobývala ve Španělsku a v Mexiku. Svou znalostí jazyků se také úspěšně živila.

Jak vzpomínáš na své profesní začátky?

První dva roky po revoluci jsem pracovala jako jazyková asistentka pro Siemens v Praze a v Americe jsem pak v rámci stipendia pracovala s dětmi. Mezi tím jsem tlumočila různé akce, např. nahrávání vzpomínek Romů. A to byla pro mne velmi cenná zkušenost, protože s panem Polanským jsem se poprvé dostala do romských rodin, procestovali jsme celé Čechy v průběhu několika týdnů a nahrávali jsme vzpomínky pomocí metody orální historie. Tím jsem se poprvé v životě přiblížila k historii vlastní rodiny. Hlouběji jsem poznala, co romská část mé rodiny musela vytrpět, jakým bezprávím a tragédií během druhé světové války prošla. Taky pro mne bylo cenné, že jsem poznala i jiné romské rodiny, jak žijí, jaké je to u nich doma. Shromažďované vzpomínky se týkaly hlavně poměrů v táboře Lety u Písku. Z nich pak vyšla ta knížka, kterou vydal Markus Pape – *A nikdo vám nebude věřit*. Pro ni jsem tlumočila, ale také vedla rozhovory. A po návratu ze Španělska jsem se zapojila do dalšího projektu, to

23 Otec Jan Taubinger od rodiny odešel, když bylo Nicole šest let. Když jí bylo osmnáct let, otec se znovu oženil a měl pak ještě dva syny.

bylo s panem Nathanem Beyrakem, kdy jsem tlumočila rozhovory, které vedla Jana Horváthová. Tam jsem poznala některé své vzdálené příbuzné a setkala se s lidmi, kteří znali moje vlastní tety, já sama je znala spíše vzdáleně. Tito lidé si pamatovali detaily o jejich transportech, kdo z nich byl v Letech nebo v jakém táboře se setkali, kdo šel pak dál. Tehdy se mi začaly otevírat oči, více jsem si uvědomovala souvislosti. Byl to pro mne nový svět. Poprvé jsem se na Německo mohla dívat jiným způsobem. Pokud člověk žije jako Němka, v německé společnosti, tak se na holocaust dívá jiným způsobem, protože nemá tak bezprostřední přístup k těm svědectvím. Já tehdy prožila jakýsi osobní kulturní šok. Představ si, že se dostaneš k rodinám, které ti budou koncentrovaně v průběhu několika týdnů vyprávět, co se dělo v koncentračním táboře. A ty víš, že tyto tábory byly organizované nebo iniciované německým státem, německou společností, v níž jsi vyrostla. Zkus se vžít do té situace, co by to s tebou asi udělalo.

To s tvou německou identitou muselo otrást, ne?

Ano. Když se ti člověk ve svém vyprávění otevře, vzpomíná na ty tragédie, tečou mu slzy a ty slyšíš několikrát, jakými hrůzami prošli a že za to nikdy nedostali odškodnění – a když ano, tak to byly tak směšné částky, že by bylo lepší je nedostat, protože by toho člověka mohly spíše urazit – stane se pak, že na německou společnost získáš jiný pohled. Člověk si pak tu hrůzu více uvědomí, přímo se ho dotkne zkušenost, že v tom režimu nevinní lidé trpěli, byli mučeni a umírali.

Pátrala jsi, v jakých táborech byli i tví příbuzní?

Ano, snažila jsem se to zjistit, vím, že několik sester mojí babičky prošlo tábory zde, snad v Hodoníně nebo v Letech, a potom byly odeslané taky do Auschwitz, ale i do dalších táborů. Dnes už si nevzpomínám, co jsem zjistila, ale jsem si jista, že tato část historie mou rodinu silně poznamenala. Myslím, že to ve mně zůstane navždy. Jsem citlivější na projevy připomínající atmosféru předválečného Německa, na projevy kolektivního myšlení německého národa, semknutí se pro určitou ideu – jednak díky osobní zkušenosti z nahrávání vzpomínek Romů přeživších holocaust, ale i díky zkušenosti z mé rodiny, na kterou jsem vázaná.

A víš, jaký dopad měly válečné události konkrétně na historii tvé rodiny?

Určitě je to velice zasáhlo, protože v koncentračním táboře zahynuly taky děti. To samozřejmě poznamenalo celou rodinu. Taky si prožili hrozné trauma tím, že bezprostředně na vlastní kůži pocítili, že je společnost nebere jako sobě rovné, ale jako druhořadé. Jistě to zažívali už před válkou, ale ty hrůzy, které si z koncentračních táborů odnesli – např. medicínské pokusy na ženských orgánech a další – měly velký dopad na jejich psychiku. A netýká se to jen těch, co válečné

hrůzy prožili, to přechází na další generace, na několik generací. Je zde snaha tento problém bagatelizovat a holocaust prezentovat jako uzavřenou kapitolu, ale ty rány jsou stále živé.

Myslíš, že se dělá dost pro to, aby se nezapomnělo na tyto válečné hrůzy?

Tady, v České republice, to nemůžu posoudit, posledních patnáct let jsem zde tak intenzivně nežila, ale podle svých zkušeností s rasismem z posledních let si myslím, že se dost nedělá. A v Německu? Nevzpomínám si, že bych zaznamenala zmínku o Romech v souvislosti s holocaustem. Mluví se především o Židech a, bohužel, nejsou prezentované příběhy dalších skupin, jako jsou homosexuálové, političtí odpůrci, ale i Romové. A to je velká chyba. Je to pak dokladem toho, že například romská společnost ani tady ani tam nemá pro většinovou společnost velkou hodnotu.

O Romech se běžně mluví jako o „segregovaných, neintegrováných, sociálně vyloučených“ a činí se „podpůrné kroky pro sociální inkluzi“, probíhají k tomu diskuse – jak sleduješ tuto debatu?

Všímám si, že integrace Romů v České republice je časté téma. Vnímám to takto: na jedné straně je kultura, která se hodně liší od české kultury, a na druhé straně je pojem integrace vnímán většinovou společností tak, že ta menšinová část by se měla co nejdřív přizpůsobit a následně se chovat jako většina. Jenže to není realistické a navíc je to povýšenecké. Sžívání se dvou národů by mělo být založeno na vzájemném poznávání se, které je i základem vzájemného sblížování se dvou lidí. Tam by se mělo začít a přemýšlet a vše, co pak bude následovat, bude daleko mírnější, než je to teď. Obecně zde postrádám respekt a toleranci vůči Romům, ale taky vůči dalším národům. Velmi často se setkávám s rasistickými projevy, a to dokonce ze strany humanitně zaměřených vysokoškoláků. Česká společnost se stává čím dál víc součástí globalizovaného světa, světa, který má svá pravidla, a doufám, že v tomto novém uspořádání by se mohly tyto problémy postupně oslabovat. Nechci znít jako idealista: nevěřím, že se dva národy, pokud nejsou stejně silné, budou navzájem respektovat, ale věřím v komunikaci konkrétních lidí s konkrétními lidmi. Mám zkušenost, že lidé v České republice, kteří pracují s Romy a lépe je poznají nebo mezi nimi mají kamarády, jsou méně kritičtí než Češi, kteří s Romy nejsou v kontaktu. Někteří lidé se bojí jít na místa, kde žije hodně Romů, a podléhají tomu, co píší média, následný strach jim bere šanci, aby se obohatili o další způsoby myšlení a rozšířili si vlastní obzor. Lidé, kteří jsou s Romy víc v kontaktu, dovedou pojmenovat i negativní věci, ale neformují je tak rasisticky a negeneralizují.

Jak to máš s vírou – považuješ se za věřící?

Spíš mám vlastní etické zásady, jak by se k sobě měli lidi chovat, založené na svých zkušenostech, na výchově. Ovlivňuje mě i křesťansko-židovské dědictví a další filosofie, k nimž jsem dospěla. Důležitá je vlastní zkušenost: během života

zjišťujeme, co se může obrátit proti nám. Jaké chování ti může přinést něco pozitivního a jaké něco negativního. Proto se snažím u sebe kultivovat takové chování, které mi pomáhá udržet se v harmonickém vztahu s lidmi, kterými se obklopuji. V tomto mám takový idealistický přístup ke světu.

Můžeš říct, kde jsi dnes vlastně doma?

Myslím si, že nejvíc jsem doma tam, kde jsem se narodila a kde jsem vyrostla. To je Starnberské jezero, to je ta vesnice, kde jsem vyrůstala – Sankt Heinrich a okolí, kde jsem strávila první léta. V německé mentalitě už "doma" nejsem, proto v Německu nežiji, ale v konkrétním prostředí Sankt Heinrichu mezi tamějšími lidmi se jako doma cítím. Dále se cítím doma v určitých kruzích v Americe, mám pocit, že si rozumíme, aniž bychom si museli cokoli vysvětlovat. Jsem sice veliký kritik některých aspektů americké společnosti, obzvláště politiky, ale v Americe žije početná skupina lidí, intelektuálů, mezi kterými se cítím úplně mezi svými. A nakonec je mým domovem samozřejmě Česká republika – odtud skrze své rodiče pocházím a mám tady rodinu. Proto bych řekla, že mým domovem jsou všechny ty tři země, každá z jiného důvodu.

Tvorba

Co pro tebe znamená tvoření?

Tvoření jako „genre“ vnímám jako přechod a s ním související proměnu materiální sféry za nemateriální. Během této cesty se dostávám do stavu, kdy čas hraje čím

Nicole na návštěvě u babičky z otcovy strany na Slovensku – sedí mezi babičkou a tatínkem. Chlapec sedící babičce na klíně je z rodiny přátel. Asi rok 1982.

dál menší roli, dokáži se odpoutat od veškerých cílů a soustředím se jen na přítomný okamžik. V té chvíli zapomínám na všední starosti, nic mne nezatěžuje a cítím se svobodná a šťastná. Až v tomto pohodovém duševním rozpoložení se cítím opravdu živá. Že jsem se do tohoto blaženého stavu dostala, se pozná podle toho, že si začnu zpívat.

Jaké hodnoty jsou pro tebe nejdůležitější?

Nejdůležitější je pro mne kamarádství, jehož základem je upřímnost. Velmi často přemýšlím nad tím, jak jej co nejdéle udržet a co pro něj udělat, aby se kamarádství nerozpadlo, když se ocitne v krizi. S dobrými vztahy se zvládne hodně.

Studovala jsi různé obory, čím se nejvíc cítíš?

Jako tvůrce, který čerpá ze všech svých zájmů jako je literatura, psychologie, kulturní antropologie, politika, cestování, hudba, folklór, móda, vaření, interiérový design a z mnoha dalších.

Jak se stalo, že jsi přestala studovat kulturní antropologii a začala ses věnovat umění?

K tomu došlo na začátku druhého ročníku mého studia kulturní antropologie na University of Oregon v USA. Během studia jsem se dostala do psychické krize, nemohla jsem psát, úplně jsem se zablokovala. Proto jsem se po večerech chodila odreagovat do kreativního centra přímo na našem univerzitním kampusu, kam studenti chodili mimo výuku. Již dva roky před tím jsem v průběhu svého pobytu v jižním Španělsku navštěvovala kurz keramiky u jedné japonské umělkyně a tato práce mne nadchla. Ze začátku jsem své tvoření brala jako volnočasovou aktivitu, ale postupně jsem zjistila, že jsem v kreativním centru víc než na přednáškách. Po celou dobu studia jsem byla silně napojená na latinskoamerickou komunitu a ve stejné době jsem dostala spontánní pozvání do Mexika. Přijala jsem ho, abych si udělala pauzu a ujasnila si, jak v životě pokračovat dál. Když jsem se vrátila, zapsala jsem se do několika uměleckých kurzů a následně změnila obor. Taký jsem si práci antropologa představovala trochu jinak, dodnes mě baví studium cizích kultur, ale tenkrát jsem cítila, že bych jako kulturní antropolog musela být napojena buď na univerzitu, výzkumné centrum, firmu nebo neziskovou organizaci. A k tomu, abych dělala výzkum úplně samostatně, nebyla moje touha tak silná. Cítila jsem, že jako umělec budu moci žít svobodněji, a tím pádem víc podle svých představ.

Takže pro tebe je svoboda na prvním místě... Proplouváš životem, jak to jde, hlavně že ti svoboda zůstává.

Svoboda pro mne hraje podstatnou roli. Celá řada lidí mi již léta říká, abych využila v první řadě své jazykové znalosti, že bych se snáze užívala. Jenže já už si na tu

nejistotu, kdy a odkud mi přijdou peníze, zvykla. Svoboda umělce je velmi často spojena s finanční nejistotou.

Kdy jsi začala tvořit úplně poprvé a co si myslíš, že tě k tomu dovedlo?

Již jako dítě jsem ráda malovala a vyráběla objekty z různých materiálů, často i z toho, co jsem někde našla. Maminka se mnou taky leccos vytvářela. Ve večerních hodinách, když jsem byla unavená fyzicky nebo i duševně, jsem se dostávala do melancholického rozpoložení. Už tehdy mi pomáhalo, když jsem se věnovala tvorbě.

Bavila by tě ekologická práce s dětmi? Nebo už máš nějaké zkušenosti?

Ano, určitě by mě hodně bavila. Mám za sebou již celou řadu workshopů. Velmi ráda s dětmi pracuji, jejich přirozenost je mi hodně blízká, protože se sama cítím jako dítě. Děti moje výrobky z plastu taky často vnímají jako hračky a někdy mám pocit, že právě děti jsou jediná lidé, kteří mě berou vážně. Už několikrát se mi stalo, že ke mně přišly malé děti a chtěly, abych jim půjčila svůj plastový náhrdelník. Ihned si ho buď odnesly, nebo si ho daly na krk. Nemají vůči plastovému odpadu předsudky, jako mají dospělí, nedívají se na něj derogativně, a tím pádem mají možnost se materiálu spontánněji přiblížit a otevřít. Reagují v první řadě na rozsáhlou barevnou škálu materiálů a na jejich tvary. Někdy se na krabice plné plastů úplně vrhnou, stejně jako to dělám já. Na posledním workshopu v Muzeu romské kultury vzniklo několik náhrdelníků většího formátu. Děti si z velké hromady plastu vybraly i větší kousky a několik z nich si vyrobilo šperk tak veliký, že ho sotva unesly. To by udělal málokterý dospělý. Děti jsou důkazem toho, že šperk může být i v naší společnosti velký, tvarově a barevně výrazný a hlavně svobodný!

Jak s dětmi pracuješ a co bys chtěla, aby si z tvých workshopů odnesly?

Já jim v podstatě dělám asistentku a při tom jim říkám samé hrozné věci, jako ať nechodí do školy, ať vstávají a jí, jen když chtějí a jen to, co jim chutná, a že život spočívá v tom, aby si každý den donekonečna hrály. Jako domácí úkol jim třeba dávám, aby z nějakého svého příbuzného vytáhly peníze na boty a oblečení, které budou pasovat k vyrobenému šperku. A když mi říkají „paní učitelko“, tak jim říkám, že to je pro mne ta největší urážka, protože moje maminka byla učitelka. Chci, aby pracovaly ve svobodném duchu a ve svobodném duchu odcházely i z workshopu s vědomím, že si vyrobily něco fantastického. A aby později na tyto momenty vzpomínaly s radostí.

Zmínila jsi maminku – jak se vlastně dívá na tvou tvorbu?

Ona sama velmi ráda a dobře šila, vždy pro nás dvě vymýšlela zajímavé oděvy a než začala šít, nejprve si vytvořila krásnou barevnou skicu, a to nejen oblečení, ale i figuru. A ještě občas malovala akvarelem a dodnes chodí ráda na výstavy, tak bych řekla, že na tom nejsem úplně nejhůř – pro výtvarné umění má jistě

pochození. Celkově se mne snaží co nejvíc podporovat, jen moje věci z posledních roků jsou na ni už trochu příliš, tak se jejími komentáři dost bavím. Vím ale, že to myslí dobře – jistě by si přála, abych měla stále zaměstnání s pevným a lepším výdělkem.

Naposled když jsme spolu mluvily, říkala jsi mi, že ti maminka před výstavou vyhodila věci připravené na výstavu. Jak se to stalo?

Ano, dvakrát se vrátila do Česka dřív, než jsem s ní počítala. Na chodbě jsem měla připravené plasty k výstavě a některé kousky už byly hotové – „*ready mades*“. Ona si samozřejmě myslela, že to musí být odpad, a vyhodila celou krabici zpátky do kontejneru. Já pak večer s baterkou ty věci zase vytahovala ven. Když jsem ji na to upozornila, řekla, že tam nic vzácného nebylo, že by si toho byla všimla, že to všechno bylo škaredé. Právě tyto začátky jsou hodně zajímavé. Jak se každý na věc díváme jinak, vznikají z toho krásné historky.

Jak je pro tebe důležité oblečení?

Móda mne vždy zajímala a pro šperkařskou práci je hodně důležitá, protože šperk se nejčastěji nosí v kombinaci s oblečením, se kterým vstoupí do aktivního dialogu, stejně tak jako s naším tělem. Oblečení je stejně důležité jako barva našich vlasů, očí a pleti, náš účes, konstituce těla a jeho pohyb. Vždy se v celkové kombinaci těchto prvků vyjádří něco, co tady ještě nikdy před tím nebylo a co zůstává jedinečné.

A jak dlouho se věnuješ především šperku?

Už několik let, i když ne průběžně. Pracuji také s jinými médii, ale vracím se ke šperku. Zajímá mne propojení šperkařství s jinými uměleckými obory.

Z jakého materiálu vyrábíš svoje šperky?

Dřív jsem pracovala hlavně s drahými kovy, dnes pouze s plastovým odpadem, který nacházím nejčastěji v plastových kontejnerech, na ulici nebo v eko-dvorech. K tomu mne ještě celá řada milých přátel obohacuje dalšími vzácnými kousky, které pro mne pečlivě strádají. Často jsou to věci, které bych sama nenašla, tak jsem jim hodně vděčná, že mi pomáhají. A taky se mi občas podaří vyloudit si něco v obchodech, restauracích nebo barech, kam chodím.

Jaké jsou to předměty a jak je zpracováváš dál?

V podstatě mne zajímají všechny plasty, škála mé sbírky je tedy dost široká. Hlavně ale pracuji s předměty každodenní potřeby, kterými jsme obklopeni do takové míry, že je už ani nevnímáme. A často používám takové, které nalézám ve skoro novém stavu. Současně mne zajímají předměty na jednorázové použití, bez kterých bychom se velmi lehce obešli, jako třeba plastová míchátko na kávu, plastové uzávěry od teplých nápojů „to go“, plastové příbory, talíře, kelímky apod. Způsob

zpracování variuje, ale já k materiálu v podstatě nemám analytický přístup. Moje práce spočívá v jeho syntetickém zpracování. Většinou nechávám materiál v původním stavu.

Co tě na tomto materiálu tak zaujalo? Nebo proč jsi s ním začala dělat a kdy?

Pracuju s ním posledních několik let. Poprvé mne zaujal na dvorku mého tehdejšího partnera, s kterým jsme žili vždy přes léto na poloostrově Kamenjak v severním Chorvatsku. Do dřevěných okenic na domě zapracoval kousky plastu a kombinace těchto dvou materiálů mne zaujala. Když jsem se ho ptala, kde plasty našel, tak mne vzal na pláž ještě v době, kdy nebyly vyčištěné pro turisty. Některé části pláží byly pokryté kousky barevného plastu, takové pláže jsem do té doby znala jen z televizní obrazovky. Mou první reakcí byla potřeba tento materiál zachránit, a jak mám slabost pro výrazné barvy a různé tvary, zjistila jsem, že velmi dobře vyhovuje i způsobu mé tvorby, a viděla jsem v něm velké možnosti zpracování. Na začátku vznikaly věci, které byly ještě spíše zaměřené na estetiku a poznávání materiálu a jeho tvarů. Postupně ale, když jsem pravidelně navštěvovala eko-dvory a začala se zabývat také hledáním materiálu na zemi nebo jiných místech, hlouběji ho zkoumala, z čeho je, odkud pochází, kam putuje a jak se dál zpracovává, a získala jsem povědomí o tom, kolik ho na světě vlastně je, v tu chvíli se moje tvorba začala ve svém charakteru měnit.

Nepracuješ pouze ve svém ateliéru, ale také často venku – jaké zkušenosti ti tato práce přináší, jak se liší od práce v ateliéru?

Část mé práce spočívá v tom, že sbírám materiál. Málokdo se mnou chce chodit na procházku, protože je pro mne těžké jít dál, když se objeví žlutý kontejner. Taky se dívám hodně do země a zvedám, co mi připadá zajímavé, a tím druhé zdržuji. Když je hezky, dělám někdy přímo u kontejneru – většinou jen hrubší, ale někdy i ty detailnější práce. Tvorba se tak stává interaktivní, je součástí veřejného prostoru a umožňuje mi vstoupit do dialogu s lidmi. Od nich se dozvídám hodně

Z archivu „Odpad k nošení“. Brože a náramek | Plastový odpad, 2015.

zajímavých věcí. Třeba k čemu nalezený předmět sloužil, co si o něm myslí, ptám se jich, jestli by nosili šperk z plastového odpadu, atd. No a v ateliéru mám zase klid, své nářadí a velký výběr materiálu, můžu si při práci pustit hudbu a lépe se soustředit na detaily.

Tvoje nejnovější věci jsou dost kontroverzní. Proč je děláš?

V podstatě vezmu hotový plastový předmět, tak, jak ho vytáhnu z kontejneru, a vystavím ho jen s nejnutnějšími zásahy, aby byl nositelný. Záměrně si často vybírám takové předměty, o kterých si myslím, že bychom se bez nich lehce obešli. Tím, že předmět ukážu v novém kontextu, v jeho minimalistickém provedení, mají lidi možnost se soustředit přímo na něj a přemýšlet o něm. To je v oboru umělecký šperk – z hlediska volby materiálu a jeho zpracování – dost radikální přístup. Stejně tak bych mohla říct, že tento typ tvorby patří do kategorie konceptuálního umění, ale také ho mohu nazvat „současné umění k nošení“. Ale proč mu vlastně neříkat jednoduše šperk, vždyť stále používám k vyjádření své myšlenky náramky, náhrdelníky nebo náušnice a podobně. Když je tento šperk nošen na určitých místech, dají se skrz něj bořit zažitě představy o tom, jak má šperk vypadat, z čeho má být vyroben, jakou má mít velikost a jak má být zpracován. Vždyť život je o hře. Proč nesetrvat ve stálém pohybu a změně? Právě v této, jak říkají antropologové, liminalitě si lidé vzájemně nejméně škodí. A ukazuje se, že samotná myšlenka má i v oboru šperkařství oprávnění stát na prvním místě.

A jak lidé na tvou tvorbu reagují?

Reakce se často pohybují mezi dvěma extrémy. Buď mi lidi hodně fandí, nebo jsou v šoku. Naštěstí však musím konstatovat, že Češi mají vybudovaný velký smysl pro humor, mají sklon k teatrálnímu a abstraktnímu myšlení a někdy jsem překvapena, jak rychle se umí zasmát, když takový šperk vidí. Psala mi jedna známá krátce po vernisáži, že si doma vzpomněla na úplně stejný předmět, jaký viděla na mé výstavě, a nyní se na něj dívá novým pohledem a už přemýšlí o tom, co by z něj šlo vytvořit. Tím mi udělala velkou radost. Ovšem stejně přijímám i negativní názory. V podstatě jsem vděčná za každý příspěvek, protože se z něj učím a tyto informace pak mohu zpracovat dál.

Dá se říct, že je za tvou tvorbou nějaký osobní vzdor konzumu? Co pro tebe znamená příroda? Je pro tebe důležitá?

Ano, určitě jsem se sama vlivem sběru odpadu stala ještě skromnější. Získala jsem jiný pohled na předměty kolem sebe a prostřednictvím této práce se pro mne stalo sekundární, jestli jsou z plastu nebo z jiného materiálu, důležité je si uvědomit, že člověk ke štěstí většinu z nich nepotřebuje. Dnes kupuji už skoro všechno z druhé ruky, buď v sekáčích, v bazarech nebo na bleších trzích. Jinak se pro mne stává

opět důležitější příroda. Vyrostla jsem v nádherném Bavorsku, v prostředí několika malebných menších vesnic, vždy poblíž krásných a čistých jezer, nedaleko Alp. Když jsem byla teenager, začala jsem se v tom okolí dost nudit a táhlo mne to do větších měst a především do světa. V poslední době trávím opět hodně času v přírodě, uklidňuje mne jako dřív, a vracím se zpátky k typu života, který jsem žila jako dítě. Příroda mne inspiruje a objevuji v ní krásu, kterou jsem dlouhá léta zanedbávala. A je zajímavým protikladem k plastové přírodě.

Co chceš, aby si lidi ze setkání s tvou tvorbou „odnesli“, jak bys je chtěla ovlivnit?

Těšilo by mě, kdyby si lidé odnesli pocit, že plastový odpad je krásný a roztomilý. Aby omezili používání PET-lahví a dalších předmětů, bez kterých se člověk lehce obejde. Podstatnou součástí mých workshopů je, že si lidé nasbírají a přinesou své vlastní plastové předměty. V průběhu jejich tvorby potom pozoruji, jak se u nich projevuje radost, když tento materiál pomalu proměňují do výrobku dle vlastní fantazie, a cítím, jak objevují respekt k nalezenému materiálu. Co pozoruji u sebe, to se projevuje i u druhých. Chci hlavně upozornit na skutečnost, že plastový odpad nestačí jen třídit, uklízet a zpracovávat dál. Hlavní je omezit nakupování takto balených produktů a nakupování obecně. Lidé by si měli uvědomit, že excesivní nakupování je jen náhražka (substituce), které se věnujeme, místo abychom řešili své psychické problémy. Také že nás díky našemu konzumnímu způsobu života ovládá určitá skupina lidí, manipuluje s námi a prostřednictvím našeho zotročení na konzumu ona bohatne, což ve svém důsledku vede k absolutnímu vyhrocení sociálních rozporů. Přitom pro šťastný život je ze všeho nejdůležitější udržet si svou nezávislost a svobodu. Když nebudeme závislí na spotřebním zboží, zjistíme, že se dá žít svobodný život naplněný těmi nejkrásnějšími hodnotami, které život dává zcela zdarma.

Tedy svou tvorbou protestuješ proti konzumu – můžeme říct, že vystupuješ proti rychlé spotřebě a proti systému, který hazarduje se zdravím nebo s budoucností lidstva?

Určitě ano. Jak jsem „ponořená do odpadu“, setkávám se s ním na každém rohu a sleduji, jak se plasty vyhazuje čím dál víc. Jen za poslední roky, co chodím do kontejneru, pozoruji, jak se počet skoro neopotřebovaných předmětů razantně zvýšil. A teď nemluvím o obalech od jídla nebo o PET-lahvích, ale především o plastových hračkách, kuchyňských potřebách a nádobí, tedy o předmětech, které by nám měly sloužit delší dobu a vyhazují se ještě funkční. Na tuto skutečnost reaguji.

Z tvé tvorby je zřejmé, že ráda experimentuješ. Je ale možné experimentovat v oboru umělecký šperk?

Obor umělecký šperk, který patří hlavně do dekorativního a aplikovaného umění, představuje z hlediska trendů současné tvorby konzervativní svět. Sice se v něm vyskytuje jistý zájem o přiblížení se k moderním trendům a hledají se nové cesty,

ale proměna oboru je pomalá a projevuje se jen v menší části této disciplíny. Do jaké míry se šperk přiblíží současnému umění a jestli se toto dá očekávat, je otázkou a pro mne velice zajímavou, ráda tento aspekt zkoumám.

Co pro tebe znamená estetika? Jak tě znám, vždy jsi dbala na to, jak vypadáš. Je to hodnota, kterou jsi měla vždy hodně vysoko a výtvarnou tvorbou jsi ji začala aktivněji vytvářet kolem sebe? A dá se říci, že se estetice věnuješ celý život?

Určitě zde jistá souvislost je. Estetika v mé tvorbě hraje roli poměrně často. Pokouším se o vytváření harmonie a prostřednictvím barvy a formy hledám způsob, jak vyjádřit to, co chci sdělit. Již dříve, než jsem se začala zabývat uměním a dokud jsem veškeré peníze utrácela za cestování s batohem, jsem velmi ráda na cestách fotila a snažila se, aby moje fotky měly i estetickou komponentu.

Nosíš ráda své šperky?

Já jsem nikdy žádné šperky moc nenosila a nenosím a s vlastním šperkem se navíc nerada stávám středem pozornosti. Občas si na sebe vezmu jeden nebo maximálně dva kusy, ale většinou jsou to díla od jiných autorů a nejraději nosím šperky od těch, které znám osobně. S velkou radostí takhle prezentuji jejich tvorbu. Kupodivu jsou tyto šperky často silným protikladem toho, co dělám já, splňují daleko více představu klasického šperkařství. V rámci vlastních vernisáží si na sebe vlastní šperk vezmu, ale ne s tak velkou vášní. Co se však týče veřejných akcí, to je zase jiná věc, to jsou umělecké výstupy, které mají svůj účel, na nich se ráda podílím.

Nicole (sedí v přední řadě, třetí zprava) na sympoziu romských výtvarníků v Polsku, srpen 2016 | Foto: Marcin Tas

A umíš si představit, že by se tento tvůj šperk nosil i do divadla? Například do Národního?

S mamkou, která do divadla a na koncerty chodí pravidelně, to nejde. Řekla, že by se mnou s odkapávačem kolem krku do divadla nikdy nešla. Že by nás tam ani nepustili a když ano, tak by mne vypískali a byla by z toho ostuda. Ale jinak samozřejmě. Divadlo je ideální místo, kam si takový šperk vzít, protože ho tam člověk nejméně očekává. A netýká se to jen šperku. Vemte si třeba ty bílé plastové krabičky z čínských restaurací. Když jdete kolem takového *imbisu*, můžete pozorovat, jak v těchto krabičkách lidem jako na pásu podávají jídlo a ti ho často ještě na ulici jedí, dokonce i v obleku, anebo ho sní později doma. V tomto kontextu je ta plastová krabička akceptována. Když ji ale poté nedeklarujete jako odpad, ale vymyjete ji a dáte do ní peníze, klíče, rtěnku a uděláte si z ní kabelku-psaníčko, které propojíte s klasickým elegantním oblečením, tak tato kombinace na takovém místě jako je divadlo může v některých lidech vyvolat dokonce agresivitu. A přitom nám ta krabička, která na sobě často nese krásné minimalistické ornamenty, normálně slouží k ukojení jedné z našich základních životních potřeb – k jídlu. Není to zajímavé, jak jsme si zvykli podléhat určitým zaběhlým rozumovým mechanismům?

Jaké jsou tvé další plány?

V poslední době využívám své znalosti ze studia kulturní antropologie. Dělán rozhovory s lidmi o tématu šperk, zapisuji si je pro tvorbu humoristických povídek. Zapisuji si jak dialogy, které vedu s lidmi, tak i ty, které lidi vedou mezi sebou.

Nedávno jsi byla na mezinárodním sympoziu v Polsku...

Ano, ve vesnici Czarna Góra ve Vysokých Tatrách. Sympozium organizovala Gosia Mirga a byli jsme po celou dobu blízka součástí její velké a milé rodiny. Bylo nás okolo patnácti umělců z romských nebo z částečně romských rodin z osmi různých zemí a měli možnost na velkém pozemku volně tvořit a vedle toho se vzájemně poznat.

Máš nějaký svůj sen?

Aby vydržela láska. Za ní pak vzniká kreativita a s kreativitou pozitivní změny, které působí dobře na druhé lidi.

Co bys přála Romům v naší společnosti?

Aby měli možnost užít se tím, co umí, aby to, co budou dělat, dělali rádi a aby se jim dostalo uznání. To by stačilo. Pak už by všechno šlo. Mít peníze není zárukou štěstí, ale nemít peníze je zárukou toho, že se člověk cítí nešťastný. Tedy přála bych všem mít nějakou profesi, ocenění a respekt.

Skupina účastníků sympozia (Nicole stojí v zadní řadě vlevo), Polsko, srpen 2017 | Foto: Marcin Tas

Komentovaná výstava – komentáře k vybraným dílům Nicole Taubinger

K některým dílům v příloze nám Nicole zaslala komentáře, které buď vysvětlují hlavní myšlenku, nebo upozorňují na vybrané detaily díla, popř. přibližují okolnosti jeho vzniku. Pro lepší pochopení její mnohdy provokující tvorby je zde otiskujeme.

Ztracené ovce – Německo – zimní performance (S Iwanem Seikem) (s. IV)
Tato performance probíhala po dobu třiceti prosincových dnů. Je založena

na hypotéze, že vůle k vraždě a sebevraždě vzniká v dětství, a to z nedostatku lásky. Na tuto vůli k (sebe)vraždě lidé mohou zapomenout, ale stále v nich přežívá a ovlivňuje jejich životy, projevuje se dokonce i v hospodářství celé společnosti. Nakonec, jako třetí dimenze, přichází společenský fenomén – válka. Tuto vůli k (sebe)vraždě představují demonstrující ztracené ovce hledající jatka. Ve skutečnosti ale hledají spásu skrze válku. Během performance pozorujeme, jak na nás lidé reagují. Chceme lépe pochopit současný stav společnosti a zjišťujeme míru citového chladu v mezilidských vztazích.

Večeře pro umělce – ke vstupu Chorvatska do EU (s Iwanem Seikem)

Večerní performance v restauraci, kde Iwan má svázané ruce ve svěrací kazajce ušité z chorvatské vlajky. Já ho krmím a jsem při tom oblečena v kostýmu představujícím vlajku EU, na které jsou namísto hvězd našití žraloci v různých velikostech, a ti se navzájem požívají.

Ježíš Kristus – nový účes, Bikiny, Svatá Nicole, Nebe a země (fotomontáže, s. VI–VII)

K soubornému Dílu „Go Jesus“, které sestává především z fotomontáží a relikvií vyrobených z ostnatého drátu ve formě koruny, spodního prádla a paruky, mi výstižné úvodní slovo formulovala konceptuální umělkyně Vendula Chalánková. K tomuto souboru děl napsala: „Na všech fotografiích vidíme pózovat ‚Nicole jako neúprosnou kritičku‘ jak instituce církve, tak klišé jako jsou patriarchální společnost, kult těla i kýčovitosti dnešních ‚star‘, tedy tzv. celebrit. Žena je zde tím, kdo chodí po vodě, korunuje svoje prsa ostnatou korunou, nebo cestuje do New Yorku ke kadeřníkovi.“ Tím stručně vystihla vše podstatné.

Make your choice/ (Vyberte si) (instalace, s. VIII a také na obálce časopisu)

V těchto instalacích upozorňuji na možnost volby místa, kde nakupujeme, a také toho, co si kupujeme. Kladu otázku: vyplatí se stále nakupovat nové věci a zbavovat se starých? Projekt vznikl díky tomu, že roky sbírám věci z druhé ruky, které mi připadají krásné, kvalitní a levné, kupuji je na bleších trzích a v zastavárnách. Pak postavím tento starý objekt vedle nového plastového předmětu v podobné ceně a napíši k nim informace o jejich původu, typu zpracování, nákupním místě a ceně. Zároveň touto tvorbou upozorňuji na měnící se vztah společnosti ke stárí, potažmo i starším lidem.

Daisies (Sedmikrásky) – pro Andy Warhola (s. IX)

Série fotografií Sedmikrásky je z těchto mých zde uvedených děl pro mne nejosobnější. Vyjadřují mou hlubokou sympatii ke způsobu myšlení a vyjadřování tohoto velkého umělce.

Nicole před kontejnerem, Festival performance - Galerie Umakart, Brno 2015

Network (s. X)

Jde o zhmotnění virtuální sítě. Je to mezinárodní interaktivní projekt, který bude složený z minimálně osmi panelů o velikosti 120 cm x 1 m, na každém z nich je připevněno vždy 72 použitých pouzder od mobilních telefonů a každé pouzdro je zaplněné jiným návštěvníkem výstavy. Protože v komunikaci přes telekomunikační síť se každé naše spojení, potažmo každé námi vyřčené slovo, přemění na peníze padající do kapsy operátora, jsme i my pro komunikační firmy nepostradatelnými, a ač jsme pro ně neviditelní, máme cenu zlata. V tomto projektu se anonymní lidé stávají všichni stejně důležitými spolutvůrci vystavovaného uměleckého díla, ve kterém zviditelňují jinak neviditelný, většinou plastový odpad.

Premanturský dětský sbor (instalace, s. XI)

Tato instalace vznikla z plastů, které jsem nasbírala na plážích v Premantuře. Na výstavě k nim pouštím zpěv dětského sboru a zvuk při tom vychází z reproduktoru pod nimi. Když se pak na hravé figurky zaměříme, zároveň vnímáme hudbu a k tomu zapojíme fantazii, můžeme mít dojem, že figurky skutečně zpívají. Jsme zvyklí vnímat plast jen jako mrtvou materii, ale když se oprostíme od té reality, zbavíme se předsudků a podíváme se na instalaci novými očima, pak i plastový odpad může začít zpívat.

To nemá chybu! (šperky, s. XIII)

Vystavuji nalezený předmět takový, jaký je, jen s nejmenšími technickými zásahy, aby byl nositelný. K nim vystavuji rozhovory s lidmi, krátké povídky nebo texty, které se zaměřují na to, jestli tato díla mohou být vnímána jako šperky nebo ne.

Nicole Taubinger pro Nicole Taubinger (s. XVI)

Tento obraz vznikl v ateliéru v Premantuře v roce 2011 během práce s dětmi, které si přinesly na hraní lesklé papíry nařezané na kousky a levnou bižuterii. Začala jsem s nimi tvořit a vzniklo množství kousků, ze kterých si malá Nicole vyrobila životní předpověď pro velkou Nicole, a to v podobě jejího loga, které je symbolizováno barvami kolíčků.

Závěrem poděkování a malé přání

Cílem příspěvku bylo představit umělkyni s romskými kořeny a také její maminku. Oběma za jejich čas, který mi věnovaly, i za jejich otevřenost a vstřícnost velice děkuji. Poznala jsem, že obě ženy žijí bohatým kulturním, čínorodým životem a mohly by zaplnit ne jeden článek, ale celou knihu. Také lze konstatovat, že díky svým dosavadním zkušenostem je Nicole Taubinger umělkyní se

středoevropskými kořeny, vzděláním z USA a odvahou i schopností oslovit i ty nejvzdálenější kouty naší planety. V době, kdy jsem zpracovávala tento rozhovor, zaslechla jsem v rozhlasě příspěvek o tvořivosti a dozvěděla se, že dnes se kreativita a tvůrčí potenciál stávají artiklem, je na ně nahlíženo jako na novodobé zdroje a bohatství. Myslela jsem při tom na Nicole a na všechny tvůrce, kteří se snaží svůj život vést navzdory nabídkám snadného konzumu tak, aby se kreativě mohli věnovat naplno. Kéž se dočkáme doby, že budou oceněni nejen za své nápady, za jejich realizaci, ale i za odvahu jít proti proudu.

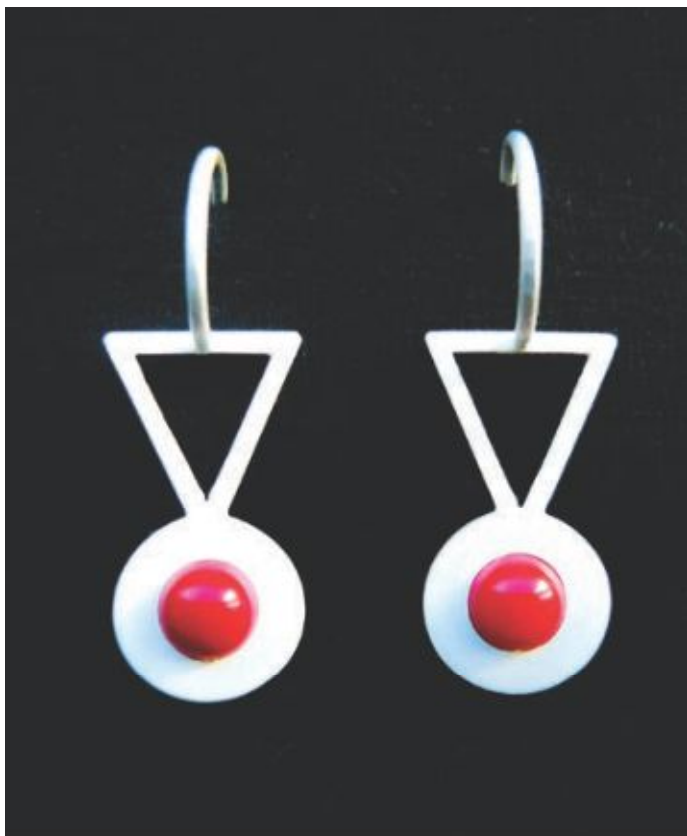
Rodinná oslava s maminkou, Grand Hotel, Brno, 90. léta.

První školní den, Bavorsko, 1978.

Nicole se svými rodiči v Ronde, jižní Španělsko, asi 1974.

Náušnice | Stříbro, polodrahokamy, 2006.

Přívěšek a prsten | Stříbro, umělé kameny, 2006 | Foto: Kamil Till.

Co mne živí, náušnice | Aluminium, samolepící fólie, stříbro, 2012 | Foto: Kamil Till.

Zvonky, náušnice | Aluminum, plast, stříbro, pozlacené stříbro, 2014 | Foto: M. Zavadil.

What feeds me (Co mne živí), prsteny | Aluminium, samolepící fólie, stříbro, 2013.

„Kde jsou jatka?“ | Performance s Iwanem Seikem, Mnichov, Německo, 2012 | Foto: Josef Loderer.

„Vstup Chorvatska do EU“ | Performance s Iwanem Seikem, Brno, 2013.

„S diplomem“ | Performance s Iwanem Seikem, Brno, 2012.

Ježíš Kristus – nový účes | Ostnatý drát, fotomontáž, 2012.

Bikini | Ostnatý drát, lak, 2012 | Foto: Mirek Zavadil.

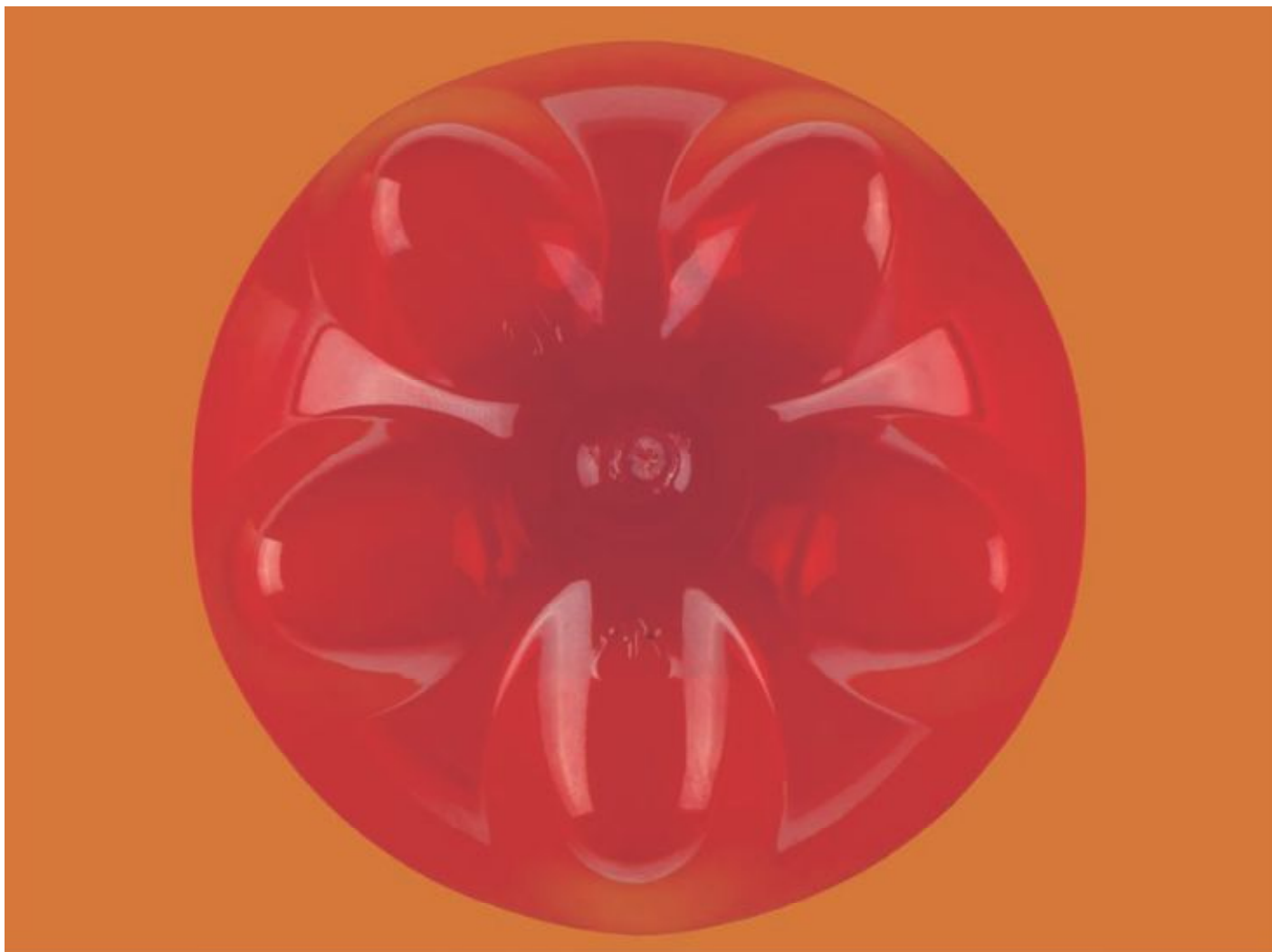
Svatá Nicole | Fotomontáž, 2012 | Foto: Sec.

Nebe a země (s Iwanem Seikem) | Fotomontáž, 2012 | Foto: Sec.

Make your choice (Vyberte si) | Sklo, porcelán, plast, 2016 | Foto: Kamil Till.

Daisies (Sedmikrásky) – věnováno Andy Warholovi | Plastový odpad, 2016 | Foto: Kamil Till.

Network (s Iwanem Seikem) | Plastový odpad na dřevě, Brno, 2015 | Foto: Lenka Grossmannová, MRK.

x

Network – detail.

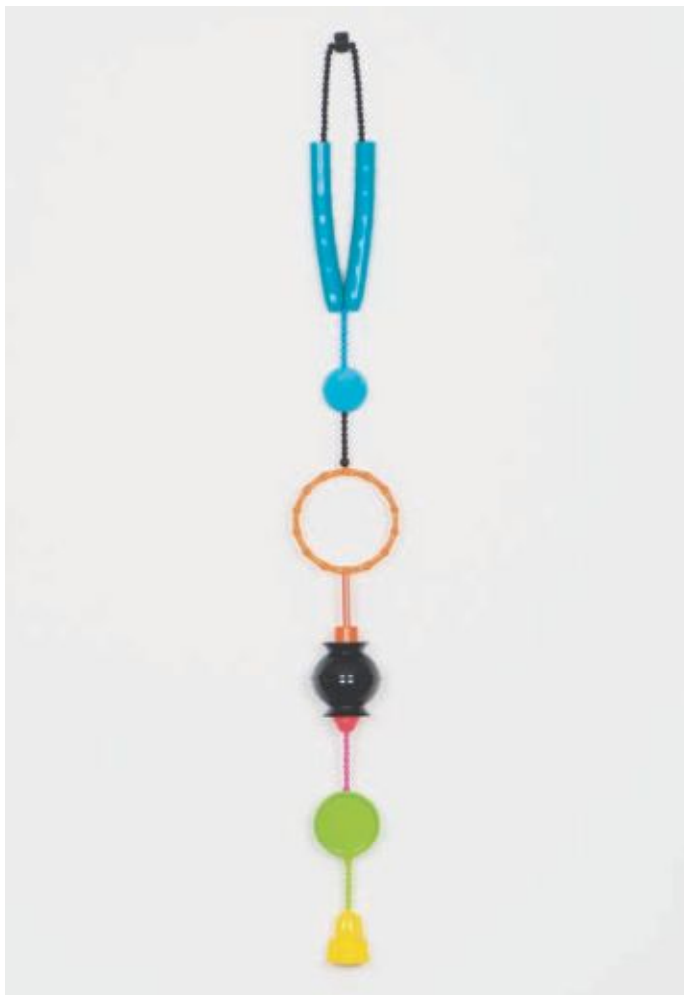

Dětský sbor z Premantury | Plastový odpad, 2010 | Foto: Kamil Till.

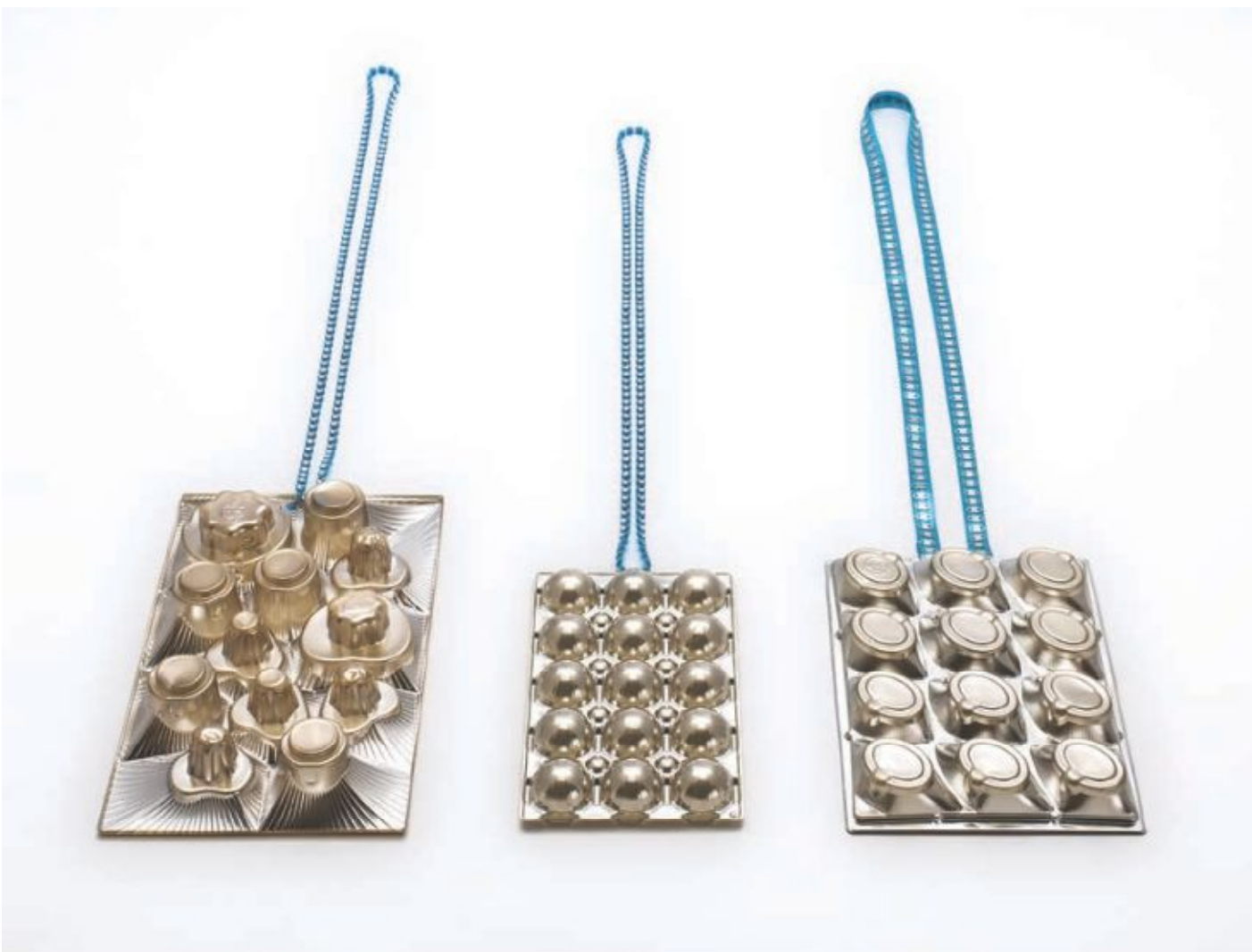

„Co zůstává nové“, náhrdelníky | Plastová víčka, perly, 2013 | Foto: Kamil Till.

Přívěšky z odpadu | Plastový odpad, umělé perly, 2016 | Foto: Kamil Till.

„To nemá chybu“ | Plastový odpad, , umělé kameny, 2015 | Foto: Kamil Till.

Vánoční ozdoby | Plastový odpad, 2016 | Foto: Kamil Till.

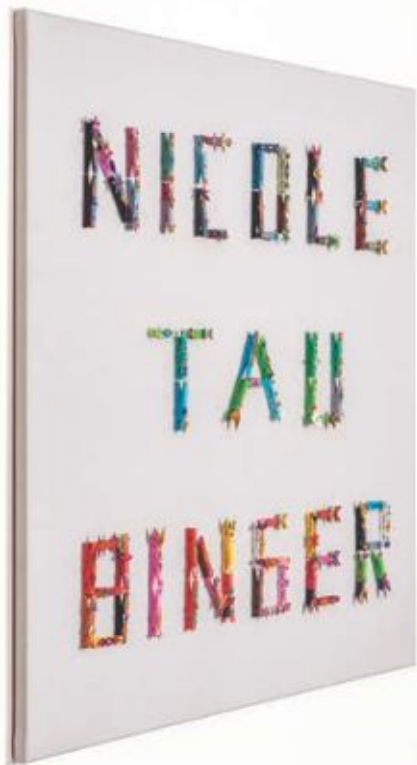

Vánoční ozdoby | Plastový odpad, 2016 | Foto: Kamil Till.

Vánoční ozdoby | Plastový odpad, 2016 | Foto: Kamil Till.

Nicole Taubinger pro NICOLE TAUBINGER | Zdobené kolíčky na plátně, 2011 | Foto: Kamil Till.

Zdobené kolíčky, detail | Kolíčky, ozdoby, 2011 | Foto: Kamil Till.